

Veden vuoro

Vesiensuojelun tehostamisohjelman 2019–2023
vaikutusarviointi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	3
1.1	Taustaa	3
1.2	Arvioinnin tavoitteet	3
1.3	Arvioinnin viitekehys ja toteutus	3
2	Vesiensuojelun tehostamisohjelma	4
2.1	Ohjelman tavoitteet	4
2.2	Ohjelmatoiminta	5
2.3	Ohjelman seuranta ja väliarviointien suositukset	6
2.4	Ohjelman toimintaympäristö ja sen muutokset ohjelman aikana	8
	Vesiensuojelua tarvitaan vesien hyvän tilan tavoitteisiin pääsemiseksi	9
	Vesien- ja merensuojelun kansainvälisessä ja kansallisessa sääntelyssä ja vastuunjaossa on näköpiirissä muutoksia myös vesiensuojelun tehostamisohjelman jälkeisenä aikana	10
	Ajattelutapa ja toimintaympäristö ovat muuttuneet myös ohjelman aikana	12
	Megatrendit vaikuttavat vesiensuojeluun	13
3	Ohjelmatoimituksen arviointi	14
3.1	Tavoitteiden määrittely	14
3.2	Toiminnan toteutus teemoittain ja rahoituksen jakautuminen	16
3.3	Ohjelman organisointi ja yhteistyö sidosryhmien kanssa	19
3.4	Viestintä	21
4	Ohjelman vaikutusten arviointi	21
4.1	Arvio ohjelman teemojen tavoitteiden saavuttamisesta	21
4.2	Vaikutukset vesien tilan parantamiseen	24
4.3	Vaikutukset vesiensuojelun menetelmäkehitykseen	26
4.4	Vaikutukset yhteistyön toimintamallien kehittämiseen ja vahvistamiseen	27
4.5	Ohjelman muut vaikutukset	28
4.6	Yhteenvetoarvio toiminnan vaikuttavuudesta	29
5	Arvioinnin johtopäätökset	30
5.1	Arvioinnin yhteenveto ja johtopäätökset vaikuttavuudesta	30
5.2	Ohjelman opit ja suositukset vesiensuojelun toimintamallin kehittämiseksi Suomessa	31
	Lähteet	34
	Liitteet	37
	Liite 1. Arvioinnissa käytetty aineisto	38
	Liite 2. Toimijahaastatteluiden runko	41
	Liite 3. Kyselyn koonti	43
	Liite 4. Työpajan agenda	50

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Vesienhoidolla tavoitellaan Suomessa kaikkien vesistöjen hyvää ekologista tilaa. Tavoite hyvän tilan saavuttamisesta on asetettu Euroopan Unionin vesipuitedirektiivissä ja velvoittaa jäsenmaita. Suomessa vesienhoidon tavoitetilaa ja toimeenpanoa ohjaavat edelleen valtioneuvoston hyväksymät vesienhoitosuunnitelmat sisävesissä ja rannikolla sekä merenhoitosuunnitelmat ulommilla merialueilla.

Oikeansuuntaisesta kehityksestä huolimatta vesienhoidon tavoitteiden saavuttamiseen on vielä matkaa ja mm. ilmastonmuutos tuo lisähaasteita. Tästä syystä vuosille 2019–2023 päätettiin osoittaa vesienhoitoon merkittävä lisärahoitus ja ympäristöministeriö käynnisti ”Veden vuoro” Vesiensuojelun tehostamisohjelman¹. Ohjelman tarkoituksena oli vauhdittaa vesien- ja merenhoidon suunnitelmien ja toimenpideohjelmien toteutusta. Vesiensuojelun tehostamisohjelmassa kohdistettiin sen toimintakaudella 69 miljoonaa euroa rahoitusta vesien tilaa parantaviin toimiin. Ohjelmasta rahoitettu toiminta jatkuu vuoden 2025 loppuun asti, vuosina 2024 ja 2025 toimeenpano on tapahtunut osana vesien ja meren tilan parantamiseen tähtäävää Ahti-ohjelmaa.

Tehostamisohjelma tähtäsi pitkäjänteisyyttä edellyttävän vesiensuojelutyön jatkuvuuteen, ja sen päätyttyä vastaavia toimia jatketaan paitsi Ahti-ohjelmassa, myös esim. pienvesien kunnostamisen osalta Helmi-elinympäristöohjelmassa.

1.2 Arvioinnin tavoitteet

Kehittävän loppuarvioinnin tavoitteena oli selvittää

- miten ja missä määrin vesiensuojelun tehostamisohjelma 2019–2023 onnistui saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita,
- millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut vesien- ja merenhoidon tavoitteiden saavuttamiseen sekä
- miten ohjelmamuotoista vesiensuojelun toimintamallia tulisi jatkossa kehittää vaikuttavuuden parantamiseksi.

1.3 Arvioinnin viitekehys ja toteutus

Vaikuttavuusarviointi keskittyi seuraaviin näkökulmiin:

- a) **ohjelman tarkoituksenmukaisuus ja toteutus** (miten tavoitteet ja ohjelman eri osiot vastasivat toimintaympäristön tarpeisiin ja miten ne muodostivat ohjelmakokonaisuuden, miten tehokkaasti ohjelma toteutettiin ja mitä tuloksia toiminnalla saatiin konkreettisesti aikaan),

¹ Ympäristöministeriö 2019: Veden vuoro – vesiensuojelu tehostamisohjelma 2019–2023, [VaikutaVesiin ohjelmapaperi 2019 -FINAL-BC59CFC3 818F 47FA AC9C 1B2A47582BB2-152082.pdf](#)

- b) ohjelman saavuttamat ja odotetut **vaikutukset** vesien- ja merenhoidon tilaan ja toimintaympäristön kestävään kehitykseen (suhteessa tavoitteisiin)
- c) toiminnan **vaikuttavuuden vahvistaminen** (ohjelman synnyttämät yhteistyön toimintamallit ja näiden edellytys jatkua ohjelmakauden jälkeen).

Ohjelman tarkoituksenmukaisuutta arvioitiin tarkastelemalla, miten ohjelman tavoitteiden ja teemojen määrittely vastasi vesienhoidon tarpeisiin ja miten rahoitus jakautui teemoittain. Ohjelmamuotoinen toteutustapa tuottaa lisäarvona parhaimmillaan sisäisten synergioiden aikaansaamaa yhteyksien ja yhteistyön luomista osien ja hankkeiden välille niin että toimien vaikuttavuus lisääntyy, toiminnan jatkuvuutta sekä tehokkuutta hallinnossa ja viestinnässä.

Toteutusta arvioitiin tarkastelemalla, millaista toimintaa toteutettiin ohjelman teemojen alla, miten toiminta jakaantui teemoittain sekä maantieteellisesti, miten ohjelma organisoitiin ministeriön sisällä sekä yhteistyössä muiden avaintoimijoiden kanssa. Arvioitiin myös viestintää ja miten se tavoitti sidosryhmiä.

Vaikutusten osalta tarkasteltiin ohjelman toteutuneet ja todennäköiset arvioidut ympäristö- ja ilmastovaikutukset, sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset ja mahdolliset muut vaikutukset.

Vaikuttavuutta arvioitiin sitä vasten, miten ohjelma oli onnistunut edistämään läpileikkaavia tavoitteitaan sekä vesien- ja merenhoidon tavoitteita sekä millaisia edellytyksiä toiminnan jatkuvuudelle myös ohjelman päätyttyä oli syntynyt.

Arvioinnin toteutti Sweco Finlandin vastuullisuuskonsultointi ajalla syyskuu-joulukuu 2025. Arviointi toteutettiin monimenetelmällisesti: käytiin läpi ohjelman tuottamat kirjalliset aineistot, haastateltiin ohjelman rahoittajia ja toteuttajia, tuotettiin laaja sidosryhmäkysely ohjelmatoimijoille sekä käsiteltiin kehityskohteita yhteiskehittämisen työpajassa arvioinnin ohjausryhmän kanssa. Haastatteluja toteutettiin yhteensä 13, ja ne kohdentuivat ohjelman hankkeiden toteuttajille eri teemoista. Sidosryhmäkyselyllä kartoitettiin kokemuksia ohjelmatoiminnasta, viestinnästä ja sidosryhmäyhteistyöstä sekä näkemyksiä hankkeiden vaikutuksista. Kysely toteutettiin Webropol-alustalla verkkokyselynä ja vastauksia saatiin yhteensä 44 vastaajalta. Arvioinnissa analyysiä rakennettiin soveltuvin osin vuonna 2022 laaditun ohjelman väliarvioinnin tulosten päälle.

Vahvasti kehittävä arviointi tähtäsi tunnistamaan konkreettisia kehityskohteita vastaavan toiminnan jatkokehittämiseksi Suomessa sekä laatimaan suosituksia ympäristöministeriölle ja vesiensuojelun toiminnan sidosryhmille siitä, miten verkostomaisella yhteistyöllä saadaan muutosta aikaan. Tuloksia oli erityisesti tarkoitus hyödyntää Ahti-ohjelman kehittämisessä sekä muussa alueellisessa vesistönsuojelun yhteistyössä.

2 Vesiensuojelun tehostamisohjelma

2.1 Ohjelman tavoitteet

Vesiensuojelun tehostamisohjelmalla **pyrittiin saavuttamaan ja ylläpitämään vesien ja Itämeren hyvä tila**. Tämä päätavoite juontuu meren- ja vesienhoidon

suunnitelmista ja toimenpideohjelmista ja niihin liittyvästä Euroopan unionin vesiä koskevasta politiikasta. Vesiensuojelua on Suomessa tehty pitkään, ja se on ollut tuloksellista, mutta tehostamisohjelma tarvittiin, koska hyvän tilan tavoitteita ei suuressa osassa vesistöjä tai vesimuodostumia ole toimista huolimatta saavutettu². Suomessa vesien tilan osalta keskeistä on vähentää entisestään Itämeren ja sisävesien ravinne- ja kiintoainekuormitusta sekä haitallisten aineiden pääsyä vesistöihin.

Vesienhoidon tehostamisohjelman kolmena läpileikkaavana tavoitteena oli

- konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen vaikuttavimpiin toimiin vesien tilan parantamiseksi,
- yhteistyön vahvistaminen toimijoiden välillä ja
- uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönotto.

Vesiensuojelun tehostamisohjelma käynnistettiin Antti Rinteen hallituksen aikaan ja jatkui yli Sanna Marinin hallituksen kauden. Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa se toteuttaa Luvun 7 Puhtaan energian Suomi alalukuja Suomi vaalii arvokasta luontoaan (alaluku 7.5) ja Kiertotaloudella pidetään Suomen puhtaasta ympäristöstä huolta (alaluku 7.6).

2.2 Ohjelmatoiminta

Vesiensuojelun tehostamisohjelma toteutettuun kuuden teeman:

- maatalouden vesiensuojelun innovatiiviset menetelmät,
- vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa,
- vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen,
- kaupunkivesien hallinta ja haitallisten aineiden vähentäminen,
- Itämeren ja sisävesien tilan selvitykset ja tutkimus, ja
- riskihylkyjen saneeraaminen.

Kuuden teeman lisäksi ohjelma tuki maa- ja metsätalousministeriön koordinoimaa vesialan osaamisen kehittämishanketta, joka järjesti vesistökunnostuksiin ja vesienhallintaan liittyvää koulutusta alan asiantuntijoille.

Ohjelmassa toteutettiin myös poikkileikkaavina teemoina viestintää sekä hankinnan ja rahoituksen tukea. Viestinnän toimenpiteiden tavoitteena oli viestiä toimista ja toimijoista, välittää tietoa vesien tilasta ja sen merkityksestä sekä vesiensuojelun käytännön keinoista. Viestinnällä ja vuorovaikutuksella pyrittiin myös innostamaan kentän toimijoita osallistumaan hankkeisiin ja hakemaan rahoitusta. Viestinnästä vastasi ympäristöministeriön koordinoima viestintäverkosto.

² Suomen ympäristökeskus: Itämeren tila. Saatavilla: [Itämeren tila edelleen huolestuttava](#) Viitattu 3.10.2025. & Suomen ympäristökeskus: Sisävesien ekologinen tila. Saatavilla: [Sisävesien ekologinen tila enimmäkseen hyvä](#) Viitattu 3.10.2025

Ohjelman organisaatioon kuuluivat vesiensuojelun tehostamisohjelman johtoryhmä ja operatiivinen projektiryhmä sekä teemakohtaiset työryhmät³. Vastuu vesiensuojelun tehostamisohjelmasta oli ympäristöministeriön luontoympäristöosastolla, missä ohjelman operatiivisessa johdossa työskentelivät ohjelmapäällikkö, ohjelman erityisasiantuntijat sekä teemojen vastuuhenkilöt. Lisäksi ympäristöministeriön viestinnästä oli osoitettu ohjelmalle viestijä. Hallinnossa läheisiä sidosryhmiä ja yhteistyötahoja olivat lisäksi vesien- ja merenhoidon seurantar ryhmä ja koordinaatioryhmä.

- Ohjelman toimintaa johti ja kehitti ohjelmapäällikön tukena toiminut **vesiensuojelun tehostamisohjelman johtoryhmä**, johon kuului ympäristöministeriön ohjelmaa toteuttavien henkilöiden lisäksi maa- ja metsätalousministeriön asiantuntijoita.
- Käytännön toteuttamisen ja organisoinnin tukena toimi **tehostamisohjelman projektiryhmä**, jota vetivät ohjelmapäällikkö ja ohjelman erityisasiantuntija ja johon kuuluivat teemojen, taloushallinnon, lainsäädännön ja viestinnän vastuuhenkilöt.

Ohjelma organisoitiin yhteistyössä ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön välillä. Tehostamisohjelman johtoryhmään nimettiin edustajat maa- ja metsätalousministeriön ruoka- ja luonnonvaraosastoilta ja lisäksi maa- ja metsätalousministeriön edustajia osallistui ohjelman eri teemojen ja tutkimushankkeiden ohjausryhmiin. Maa- ja metsätalousministeriö nimesi myös oman vesienhallinnan hankeryhmän, jonka tehtävänä on ohjata, seurata ja valmistella hallitusohjelman maa- ja metsätalouden vesienhallinnan toimenpidekokonaisuutta.

Ohjelman eri teemoissa työtä koordinoivat joko tietty ELY-keskus tai useat ELY-keskukset, jotka vastasivat avustushauista. Suomen ympäristökeskuksella (Syke) on ollut keskeinen rooli monen teeman toteutuksessa. Syke toteutti tutkimusteeman MAAMERI-hankkeen, hallinnoi vaikutusten seurannan hanketta rakennekalkki- ja kuitulietetoimenpiteille sekä koordinoi valtakunnallista vesistökunnostusverkostoa⁴.

Ohjelman kokonaisrahoitus vuosina 2019–2023 oli yhteensä noin 69 miljoonaa euroa, josta vuoden 2023 loppuun mennessä oli toteutunut noin 56,6 miljoonaa euroa. Ohjelman hanketoiminta jatkui vielä vuoden 2023 jälkeen tehostamisohjelman rahoituksella osana Ahti-ohjelmaa.

Ohjelman toiminta teemoittain ja siihen kohdistetut rahat ja toiminnan tavat on kuvattu tarkemmin luvussa 3.2.

2.3 Ohjelman seuranta ja väliarviointien suositukset

Ohjelman toteutusta on sen aikana seurattu ja raportoitu hankeraportoinnin ja kokoavien vuosiraporttien muodossa, ja vuosien 2019–2023 on lisäksi koottu kokoavaan vuosiraporttiin. Osasta teemoja on laadittu erillisiä synteesiraportteja. Lisäksi on teetetty ulkopuolisina selvityksinä esiselvitys vaikuttavuuden

³ Ohjelman organisoituminen on kuvattu seikkaperäisemmin mm. Vesiensuojelun tehostamisohjelma – Vuosiraportti 2019–2023.

⁴ Vesi.fi, teemana Vesistökunnostusverkosto.
<https://www.vesi.fi/teemasivu/vesistokunnostusverkoston-toimijat/>

arvioinnista, ohjelman väliarviointi sekä vesistökunnostuksen alueellisten asiantuntijaverkostojen arviointi, joiden tulokset esitellään.

Esiselvitys vaikuttavuuden arvioinnista

Vesiensuojelun tehostamisohjelman vaikuttavuuden seuraamiseksi laadittiin ohjelman käynnistyttyä Suomen ympäristökeskuksessa *Vesiensuojelun tehostamisohjelman vaikuttavuuden arviointi – Esiselvitys*, jossa tunnistettiin ja kuvattiin mahdollisia mittareita eri teemojen vaikuttavuuden seurannalle, sekä erilaisia tapoja järjestää seuranta⁵. Mittareita esitettiin niin fyysisessä ympäristössä tapahtuville muutoksille kuin mm. yhteistyön ja verkostojen vahvistumiselle, viestinnälle, neuvonnalle ja menetelmäkehitykselle, ja esiselvityksessä korostetaan, että hankkeiden seurannan mittarit tulee valita tavoitteiden perusteella. Esiselvityksessä todettiin, että toiminnan hyväksyttävyyden kannalta olisi tärkeää, että ainakin joitain parannuksia aiempaan olisi nähtävissä vuonna 2025⁶ laadittavassa vesistöjen ekologisen tilan luokittelussa, vaikka samalla tunnistettiin, että osa ohjelmassa tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksista näkyy varsinaisina ympäristömuutoksina hitaasti. Vesistöjen tilan seuranta suositeltiin kohdennettavaksi alueille, joissa toimenpiteiden vaikutukset arvioidaan suuriksi, ja jatkettavaksi hankkeiden päätyttyä. Hankkeiden ja ohjelmatoiminnan käytäntöjen osalta suositeltiin, että vaikuttavuuden arvioinnin kriteereistä tulisi viestiä hanketoimijoille jo haku- ja valintavaiheessa seurannan varmistamiseksi. Lisäksi suositeltiin, että hankkeiden toteuttajia ohjataan ja rohkaistaan kertomaan myös epäonnistumisista ja siitä, jos tavoitteita ei saavuteta. Seurannan osalta annettiin myös teemakohtaisia suosituksia esimerkiksi seurantaan liittyvän perustutkimuksen rahoittamisesta ja toteuttamisesta sekä hankkeiden merkittävyyden huomioimisesta, kun seuranta suunnitellaan.

Vaikuttavuusmittariston kehitys

Ympäristöministeriö laati sisäisesti esiselvityksen pohjalta seurantakehikon ohjelmatyön seurannan työkaluksi. Seurantakehikossa määriteltiin tavoitteittain, teemoittain ja toimenpiteittain seurattavat muuttujat ja mittarit, arvioinnin tavat, tekijät ja frekvenssi. Seurantakehikossa tunnistettiin myös tärkeimmät seurattavat kehityskulut toimintaympäristössä. Ohjelmasta on hankeraportteja hyödyntäen laadittu vuosiraportit, joissa kuvataan vuoden aikaista toimintaa, kuten erillishankkeiden etenemistä, avustushakuja, viestintätoimia ja rahoituksen jakautumista teemoille, sekä syntyneitä tuloksia teemoittain. Vuosiraporteissa on lisäksi tunnistettu ohjelman toimeenpanoon liittyviä riskejä ja niiden hallintaa. Riskienhallinnan työkaluksi kehitettiin myös riskienhallintasuunnitelman ja vuosittain päivitettävän riskienhallintataulukon strategisten, toiminnallisten ja taloudellisten riskien tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi.

Ohjelman väliarviointi

Ohjelmasta laaditussa väliarvioinnissa 2021–2022⁷ arvioitiin ohjelman teemat ja painopisteet onnistuneiksi – ne pureutuvat vesistöihin kohdistuviin merkittäviin

⁵ Marttunen, M. & Mustajoki, J. 2020: Suomen ympäristökeskus Vesiensuojelun tehostamisohjelman vaikuttavuuden arviointi – esiselvitys. Saatavilla: [Vesiensuojelun tehostamisohjelman vaikuttavuuden arviointi – esiselvitys](#)

⁶ Suunnitelman mukaan alustava luokittelu valmistuu vuoden 2025 loppuun mennessä. Lähde: Ylikörkkö, J. esitys 10.10.2024: Pintavesien tilan luokittelu ja arviointiperusteet neljännellä kaudella. ELY-keskus esitysaineisto. [Ekologisen tilan luokittelu](#).

⁷ Tyrsky-Konsultointi Oy ja MDI Public Oy, 2022: Vesiensuojelun tehostamisohjelman väliarviointi. Saatavilla: <https://tyrskyconsulting.fi/wp-content/uploads/Vesiensuojelun-tehostamisohjelman-valiarviointi-1.pdf>

paineisiin, kuten keskeisiin kuormituslähteisiin. Osassa teemoja (mm. kaupunkivedet) arvioitiin, että rahoitusta oli kohdennettu perustellusti myös tiedon ja osaamisen tarpeisiin vastaamiseen. Todettiin, että ohjelman oli nostanut myös uusia teemoja: Hylkyihin liittyvät haitalliset aineet eivät juuri olleet keskustelussa ennen vesiensuojelun tehostamisohjelmaa. Teemojen sisällä painopisteistä löydettiin myös parannettavaa. Esimerkiksi maatalouden vesienhallinnan osalta todettiin, että ohjelma oli keskittynyt uusiin ja kiinnostaviin keinoihin, mutta nähtiin että vesistökuormitusta tukevia viljelykäytäntöjä olisi voinut sisällyttää ohjelman työhön laajemminkin. Työn organisointiin ja johtamiseen liittyen väliarviointi suositteli parantamaan ennakoitavuutta, yhdenmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä menettelytapoihin rahoituksen jakamisessa, panostaa vaikuttavuuden seurantaan jo aikaisessa vaiheessa sekä sidosryhmien vielä vahvempaan osallistumiseen. Ohjelman hallinnon tehokkuudessa nähtiin parantamisen varaa päällekkäisten työryhmien karsimisessa sekä viestinnän käytäntöjen kehittämisessä. Vesiensuojelun omat johtoryhmä ja projektiryhmä arvioitiin väliarvioinnissa toimiviksi, samoin hankkeiden ohjausryhmät.

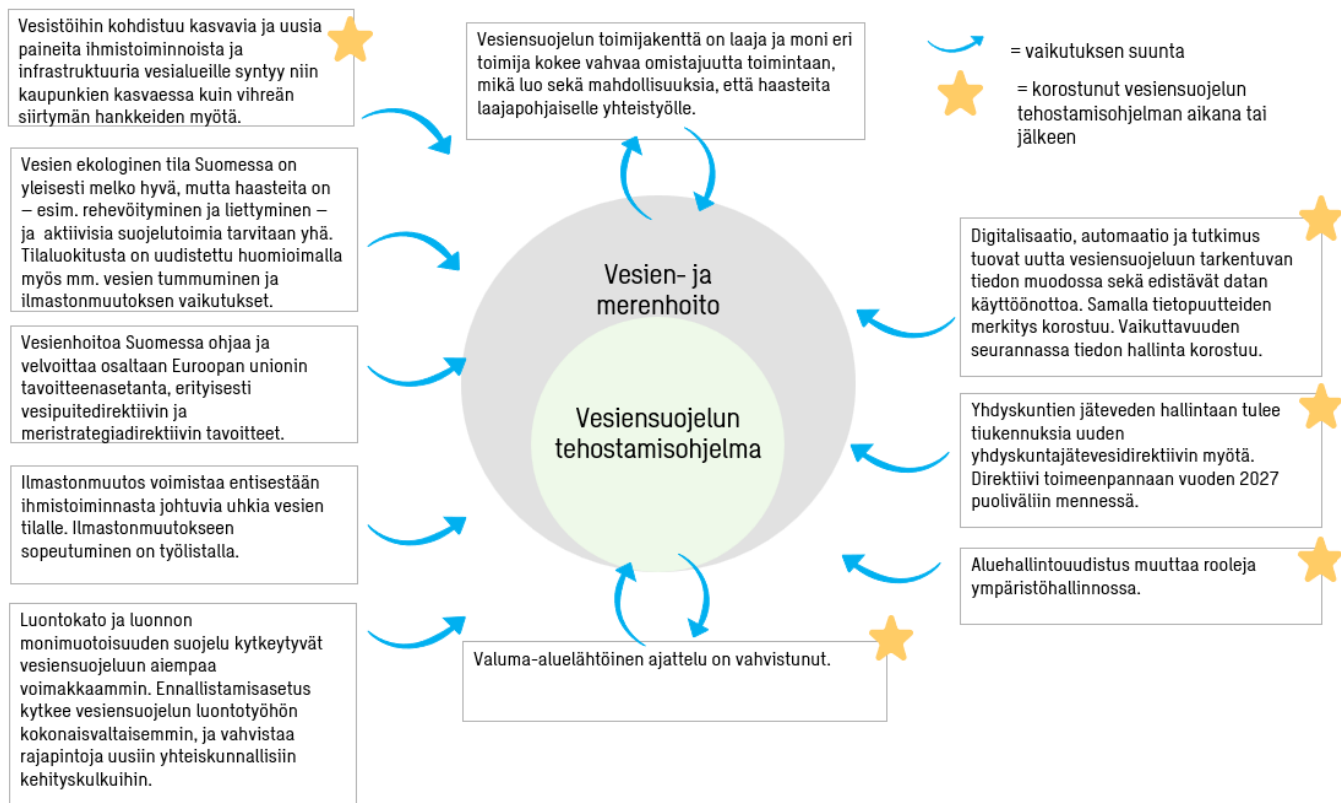
Vesistökunnostuksen alueellisten asiantuntijaverkostojen toiminnan arviointi

Vesistökunnostuksen alueellisten asiantuntijaverkostojen toimintaa on lisäksi vuonna 2023 arvioitu ulkoisessa erillisarvioinnissa⁸, jossa todettiin, että verkostopohjainen toiminta ja mahdollisuus järjestäytyä alueilla eri tavoin on tarkoituksenmukainen malli vesiensuojeluun. Verkostotoiminnan varsinaisten vesistövaikutusten arviointi nähtiin vuonna 2023 liian aikaisena, mutta toiminnan tarkastelun perusteella arvioitiin, että toiminta pidemmällä aikavälillä tulee johtamaan myös vesistöjen tilan parantamiseen.

2.4 Ohjelman toimintaympäristö ja sen muutokset ohjelman aikana

Osana arviointia tarkasteltiin vesiensuojelun toimintaympäristön muutosta Vesiensuojelun tehostamisohjelman aikana. Keskeisiä toimintaympäristön muutoksia on hahmotettu kuvassa 1.

⁸ Gaia Consulting 2023: Vesistökunnostusten alueellisten asiantuntijaverkostojen arviointi. Loppuraportti. Eklund, M., Värre, U., Teräs, F. ja Degerman, R. Saatavilla: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/578aea73-d8ce-43f8-88b7-f55c8758cc62/KIRJE_20230526131316.PDF

Kuva 1. Toimintaympäristön ilmiöt ja niiden yhteydet vesiensuojeluun, sekä muutos Vesiensuojelun tehostamisohjelman aikana.

Vesiensuojelua tarvitaan vesien hyvän tilan tavoitteisiin pääsemiseksi

Vesien ekologinen tila Suomessa on sisävesissä melko hyvä ja rannikkovesissä laajalti vain tyydyttävä. Haasteita on ja aktiivisia suojelutoimia tarvitaan. Järvien osalta 13 % pinta-alasta ja 32 % jokivesistä oli vuonna 2019 laaditun tila-arvion mukaan hyvää heikommassa ekologisessa tilassa. Niissä haasteina ovat rehevöityminen ja liettyminen. Lisäksi järvien, jokien ja rannikkovesien kemiallinen tila on pysynyt huonona.⁹ Myös Itämeren tila on heikko niin rannikkovesissä kuin avomerialueilla, vaikka tilakehitys vaihtelee eri muuttujilla.¹⁰ Aktiivisten suojelutoimien ansiosta esimerkiksi typen ja fosforin päästöt Itämereen ovat vähentyneet¹¹, mikä voi hiljalleen johtaa meren tilan kohenemiseen, jos suojelutoimia jatketaan.

⁹ Suomen ympäristökeskus: Vesien tila ja seuranta. [Vesien tila ja seuranta](#) Viitattu 25.9.2025.

¹⁰ Piepponen, H., Laamanen-Nicolas, L., Korpinen, S., Back, M., Ekebom, J., Suomela, J., Lahtinen, T., Paavilainen, P. & Rinne, H. 2024. Suomen meriympäristön tila 2024. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35 | 2024

¹¹ HELCOM Thematic assessment of Eutrophication 2016–2021. Baltic Sea Environment Proceedings No.192

Vesienhoitoa Suomessa ohjaa ja velvoittaa osaltaan Euroopan unionin tavoitteenasetanta. Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiivi¹² (VPD) luo puitteet ja tavoitteet EU-alueen sisämaiden pintavesien, jokisuiden vaihettumisalueiden sekä rannikko- ja pohjavesien suojelulle. Vesien suojelu perustuu vesimuodostumien¹³ hyvän tilan saavuttamiseen, ja pintavesimuodostumien (ja pohjavesimuodostumien) tilan luokitteluun määrätyillä asteikoilla. Merenhoito EU:ssa taas perustuu meristrategiadirektiiviin¹⁴. Suomessa vesipuitedirektiivin ja meristrategiadirektiivin vaatimukset toimeenpanee erityisesti vesienhoitolaki¹⁵ ja useat kyseiseen lakiin liittyvät valtioneuvoston asetukset¹⁶, joissa on kirjattuna tavoite suojella, parantaa ja ennallistaa vesiä ja Itämerta niin, ettei pintavesien ja pohjavesien tai Itämeren tila heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä.

Vesienhoitolain mukaan jokaiselle vesienhoitoalueelle on laadittava vesienhoitosuunnitelma ja toimenpideohjelma alueen tavoitteiden saavuttamiseksi. Niin vesienhoitosuunnitelmassa esitetyt tavoitteet kuin toimenpideohjelmassa esitetyt toimenpiteet tarkistetaan kuuden vuoden välein. Merenhoitoaluetta koskien laaditaan samalla syklillä merenhoitosuunnitelma¹⁷. Lisäksi Itämeren suojelukomissio (HELCOM) on luonut Itämeren suojelun toimintaohjelman Baltic Sea Action Plan, jonka toimenpiteet ovat osittain samansuuntaisia kuin kansalliset vesien- ja merenhoidon toimet, ja ne toteutetaan pitkälti yhteistyössä Itämeren valtioiden välillä.¹⁸

Vesien- ja merensuojelun kansainvälisessä ja kansallisessa sääntelyssä ja vastuunjaossa on näköpiirissä muutoksia myös vesiensuojelun tehostamisohjelman jälkeisenä aikana

Muutokset vesien tilan seurannassa voivat synnyttää täsmällisiä painotustarpeita myös vesienhoidon toimiin. Vesiensuojelun tehostamisohjelman alkaessa käynnissä oli vesienhoidon ja merenhoidon toinen suunnittelukausi 2016–2021, ja nyt käynnissä oleva kolmas suunnittelukausi kattaa vuodet 2022–2027. Pintavesien tilaluokitteluun odotetaan muutoksia neljännelle suunnittelukaudelle (2028–2033)¹⁹. Ekologisen tilan luokka määräytyy jatkossa heikoimmassa tilassa olevan yksittäisen laatutekijän mukaan. Vastaavasti myös yksittäisten hankkeiden lupaharkinnassa tullaan edellyttämään arviointia laatutekijöittäin. Tilan arvioinnissa tulee korostumaan arvio niiden biologisten tekijöiden osalta, jotka reagoivat herkimmin

¹² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista.

¹³ VPD:n mukaan pintavesimuodostumalla tarkoitetaan pintavesien erillistä ja merkittävää osaa, kuten järveä, tekoallasta, puroa, jokea tai kanavaa, puroa, joen tai kanavan osaa, jokisuun vaihettumisaluetta tai rannikkovesien osaa, ja ne luokitellaan niiden ekologisen ja kemiallisen tilan mukaan.

¹⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/56/EY, annettu 17 päivänä kesäkuuta 2008, yhteisön meriympäristöpolitiikan puitteista.

¹⁵ Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004.

¹⁶ Valtioneuvoston asetus vesienhoidon järjestämisestä 1040/2006, valtioneuvoston asetus merenhoidon järjestämisestä 980/2011, valtioneuvoston asetus vesienhoitoalueita 1303/2004 ja valtioneuvoston asetus vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista 1022/2006.

¹⁷ Itämeri.fi, Merenhoitosuunnitelmat. <https://itameri.fi/ihminen-ja-itameri/merenhoito-ja-suojelu/merenhoitosuunnitelmat/>

¹⁸ Ympäristö.fi, Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat. <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/vedet-ja-vesistot/vesien-ja-merensuojelu/vesien-ja-merenhoidon-suunnitelmat#merenhoitosuunnitelma-ja-itameren-suojelun-toimintaohjelma>

¹⁹ Ylikörkkö, J. esitys 10.10.2024: Pintavesien tilan luokittelu ja arviointiperusteet neljännellä kaudella. Esitysaineisto. [Ekologisen tilan luokittelu](#). ELY-keskus.

vesimuodostumassa keskeisille paineille. Myös uusia laatutekijöitä on tulossa osaksi tilaluokittelua.

Yhdyskuntien jäteveden hallintaan tulee tiukennuksia. Uudistuva yhdyskuntajätevesidirektiivi²⁰ tuli voimaan vuoden 2025 alusta ja toimeenpannaan vuoden 2027 puoliväliin mennessä. Suomessa toimeenpano edellyttää muutoksia mm. ympäristönsuojelulakiin ja vesihuoltolakiin. Vesiensuojelun kannalta keskeisiä muutoksia ovat tiukentuneet raja-arvot jätevedenpuhdistamoiden ravinne- ja haitallisten aineiden päästöille, sekä viemärylivuotojen hillitseminen. Vesiensuojelun tehostamisohjelman kattamista teemoista se kytkeytyy lähimmin kaupunkivesiteemaan, ja vaikuttaa aihepiirin vesiensuojelutoimintaan ja -tarpeisiin ohjelman jälkeisenä aikana.²¹ Ohjelmassa järjestettiin avustushakuja, joiden tarkoituksena oli ennakoivasti kehittää toimijoiden osaamista tulevan direktiivin vaatimuksiin.

Vesiensuojelun toimijakenttä on laaja ja aluehallintouudistus muuttaa rooleja ympäristöhallinnossa. Ympäristöministeriö on vastuussa meren- ja vesienhoidon toimeenpanon valtakunnallisesta koordinoinnista, ja vesienhoidon toteutuksesta ja vesien tilan seurannasta alueillaan, sekä esimerkiksi ympäristölupiin liittyvästä neuvonnasta ja valvonnasta ovat vastanneet ELY-keskukset aina aluehallintouudistukseen eli vuoden 2025 loppuun asti. Tämän jälkeen tehtävät ovat siirtyneet Lupa- ja valvontavirastolle, joka mm. laatii meren- ja vesienhoidon suunnitelmat ja toimenpideohjelmat, ja vastaa vesien tilan seurannasta ja luvituksesta, sekä elinvoimakeskuksille, jotka toimeenpanevat toimenpideohjelmat. Tärkeitä toimijoita vesiensuojelun kentällä ovat lisäksi kunnat ja kaupungit, vesiensuojeluyhdistykset, osakaskunnat sekä yksityiset maan- ja metsänomistajat. Vesien ja meren tilaan liittyvää tutkimusta tehdään Suomen ympäristökeskuksessa, jolla on myös vastuullaan esimerkiksi hydrologisen seurannan koordinointi ja valtakunnallinen asiantuntijuus, sekä yliopistoissa ja muissa tutkimuslaitoksissa. Merialueiden luontoarvojen kartoitusta tekee myös Metsähallitus. Tiedon tuotantoon vesialueiden tilasta osallistuvat myös yritykset, joita ympäristölupapäätökset velvoittavat tarkkailemaan ympäristövaikutuksiaan. Nykyisellään ympäristö- ja vesiluvista päättävät aluehallintovirastot. Valtion aluehallinnon uudistus muuttaa ympäristöhallinnon rakennetta vuoden 2026 alusta alkaen. Lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä kootaan nykyisiltä aluehallintovirastoilta ja ELY-keskuksilta uuteen valtakunnalliseen virastoon ja toisaalta muodostetaan kymmenen alueellista elinvoimakeskusta, jotka jatkavat osaa nykyisten 15 ELY-keskuksen tehtävistä²².

²⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/3019, annettu 27 päivänä marraskuuta 2024, yhdyskuntajätevesien käsittelystä.

²¹ Valtioneuvosto: Säädösvalmistelu ja kehityshankkeet – Yhdyskuntajätevesidirektiivin täytäntöönpano. Saatavilla: [Yhdyskuntajätevesidirektiivin täytäntöönpano - Valtioneuvosto](#). Viitattu 3.10.2025. & Valtioneuvosto: Ympäristöministeriön tiedote 7.4.2025: Työ yhdyskuntajätevesidirektiivin toimeenpanoksi alkaa – jätevesien käsittely tehostuu. Saatavilla: [Työ yhdyskuntajätevesidirektiivin toimeenpanoksi alkaa – jätevesien käsittely tehostuu - Valtioneuvosto](#). Viitattu 3.10.

²² Valtiovarainministeriö: Valtion aluehallinnon uudistus. Verkkosivu [Valtion aluehallinnon uudistus - Valtiovarainministeriö](#). Viitattu 29.9.2025.
Työ- ja elinkeinoministeriö: Elinvoimakeskusten toimeenpanohanke. Verkkosivu: [Elinvoimakeskusten toimeenpanohanke - Työ- ja elinkeinoministeriö](#) Viitattu 29.9.2025.

Ajattelutapa ja toimintaympäristö ovat muuttuneet myös ohjelman aikana

Valuma-aluelähtöinen ajattelu- ja toimintatapa ovat vahvistuneet. Vesistöt, vesistösystemit ja valuma-alueet eivät noudata hallinnollisia rajoja. Samalla vesiensuojelun kentällä toimii paljon paikallisia yhdistyksiä, ja käytännön vesiensuojelutyötä on tehty niissä esimerkiksi tietyn järven suojelun mittakaavassa. Vesiensuojelun tehostamisohjelmassa toimia pyrittiin kohdistamaan valuma-alueille pistemäisen tai paikallisen toiminnan sijaan vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Tämä näkyi erityisesti maatalouden vesiensuojelun ja vesistökunnostusten teemoissa toiminnassa, joissa kehitettiin valuma-aluekohtaista yhteistyötä ja verkostoja. Sittenmin valuma-aluelähtöinen ajattelu on konkretisoitunut aina yhteisten tavoitteiden asettamiseen asti ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2024 yhdessä julkaiseman valuma-alesuunnittelun tiekartan muodossa²³. Tiekartan valmistelutyö tehtiin Vesiensuojelun tehostamisohjelman puitteissa.

Valuma-aluelähtöinen ajattelu ja tapa suunnitella ja toteuttaa vesiensuojelua korostaa tarvetta saada uusia toimijoita mukaan ulkoisen kuormituksen vähentämiseksi esimerkiksi valuma-alueiden ravinnekierron ratkaisuilla. Ravinteiden kiertotalous pysyy edelleen ajankohtaisena teemana myös huoltovarmuuden näkökulmasta, ja vaatii onnistuakseen sääntelyn kehittämistä²⁴. Samalla esimerkiksi pyrkimys vähähiiliseen maatalouteen voi olla jopa ristiriidassa alueellisen ravinteiden uudelleenkäytön tai kierron kanssa (esim. vähähiiliset mineraalilannoitteet).

EU:n yhteinen maataloustuki- ja kehityspolitiikka (Common Agricultural Policy, CAP), ohjaa alkutuotannon käytäntöjä. Siihen nähden, miten merkittävä rahoitusinstrumentti CAP on, sen vaikutuksista vesistöjen tilaan on vielä niukalti tietoa. Tulevalla CAP-kaudella yksittäisille jäsenvaltioille odotetaan tulevan enemmän päättäväisempää tukien kohdistamiseen kansallisella tasolla, mikä korostaa tarvetta ymmärrykselle vaikutuksista ja keinoista maatalouden vesiensuojelussa.

Vesistöihin kohdistuu kasvavia ja uusia paineita ihmistoiminnoista ja infrastruktuuria vesialueille kasvaa niin kaupunkien kasvaessa kuin vihreän siirtymän hankkeiden myötä. Vesialueisiin kohdistuu painetta esimerkiksi täyttörakentamisesta ja hulevesistä kasvavilla kaupunkialueilla ja väylähankkeista. Vihreän siirtymän hankkeet ovat tulleet keskeiseksi osaksi vesiensuojelun toimintaympäristöä vesiensuojelun tehostamisohjelman aikana. Ne synnyttävät toteutuessaan paineita veden käytölle ja vesistöille alueilla tai paikallisesti. Näitä paineita ovat mm. runsas jäähdytysveden tarve, sulfaattipitoiset jätevedet ja uusi vesistöihin tai merialueille sijoittuva toiminta (esim. merituulivoima ja vedyntuotanto). Merialueiden osalta merialuesuunnitelmassa pyritään sovittamaan yhteen ihmistoimintoja ja vesiensuojelun tarpeita merialueella. Käynnissä on merialuesuunnittelun toinen kierros. Vihreän siirtymän hankkeiden lupaharkinnassa voidaan tehdä poikkeuksia yleiseen etuun vedoten, mutta yleisen edun ja alueellisen haitan on oltava riittävässä tasapainossa, jotta hanke hyväksytään sosiaalisesti. Mikäli

²³ Valtioneuvosto. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö, 2024: Valuma-alesuunnittelun tiekartta vuoteen 2030. Valtioneuvoston julkaisu 2024:6. Saatavilla: [Valuma-alesuunnittelun tiekartta vuoteen 2030v](#)

²⁴ Valtioneuvoston tutkimustoiminta: Ohjauskeinot ravinteiden kierrätyksen edistämiseen - hankkeuvas. [Ohjauskeinot ravinteiden kierrätyksen edistämiseen \(OHRAKE\) | Tieto käyttöön](#). Viitattu 29.9.2025.

vesistöjen tilaluokitusmenetelmän muutokset vievät hankkeiden lupaharkintaa kohti laatutekijäkohtaista arviointia, tulee yleiseen keskusteluun myös vihreän siirtymän hankkeista todennäköisesti nousemaan myös keskustelua tietyistä alueellisista keskeisistä laatutekijöistä.

Megatrendit vaikuttavat vesiensuojeluun

Ilmastonmuutos voimistaa entisestään ihmistoiminnasta johtuvia uhkia vesien tilalle, mikä on osaltaan vaikuttanut vesiensuojelun tehostamisohjelman tarpeen tunnistamiseen ja ohjelman käynnistämiseen. Vaikka ulkoinen kuormitus saataisiin minimoitua, suojelutoimia tarvitaan myös vastaisuudessa, jotta vesistöjen tila paranee. Ilmastonmuutos vaikuttaa vesien tilaan mm. lisääntyneen (talvi)sadannan ja vesien lämpenemisen kautta. Ilmastonmuutoksen hillinnän ohella tarve ilmastonmuutokseen sopeutumiselle on kasvussa.

Luontokato ja luonnon monimuotoisuuden suojelu kytkeytyvät vesiensuojeluun aiempaa voimakkaammin. Luonnon monimuotoisuus teemana ja biodiversiteettipolitiikka ovat nousseet agendalle ja konkretisoituneet poliittisissa sitoumuksissa vesiensuojelun tehostamisohjelman aikana 2020-luvulla (esim. Kunming-Montrealin monimuotoisuuskehys ja EU:n biodiversiteettistrategia ja ennallistamisasetus).²⁵ Suomen kansallista luonnon monimuotoisuusstrategiaa ja siihen liittyvää toimintaohjelmaa vuoteen 2035 on valmisteltu vuodesta 2021 alkaen. Suomen aiempi biodiversiteettistrategia 2013–2020 ja siihen liittynyt toimintaohjelma olivat voimassa vesiensuojelun tehostamisohjelman alkutaipaleella tavoitteenaan luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen. Niiden arvioitiin onnistuneen mm. Itämeren elinympäristöihin liittyneissä tavoitteissa.²⁶ Suomi laatii parhaillaan kansallista ennallistamissuunnitelmaa, jonka valmistelun teemoissa näkyvät myös sisävesiluontotyytit, virtavedet, tulvasanteet ja meriluonnon tilan parantaminen. Pienvesiin, rantaluontoon, soiden ennallistamiseen, ja lintuvesien ja kosteikkojen kunnostamiseen liittyvää toimintaa on käynnistetty Helmi-elinympäristöohjelmassa 2021–2030, jonka toiminta on lähellä erityisesti vesistökunnostamisen teemaa.²⁷ Muita tunnistettuja ovat mm. vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamiseen keskittyvä Nousu-ohjelma, LIFE-ohjelmat sekä metsäojitusten vesistövaikutuksia estävän ja korjaavan luonnonhoidon Metkatuki.

Digitalisaatio, automaatio ja tutkimus tuovat uutta vesiensuojeluun tarkentuvan tiedon muodossa. Samalla tietopuutteiden merkitys korostuu. Esimerkiksi hydrologisesta seurannasta saatava ja johdettava rannikkojokien kuormitustieto on aiempaa tarkemmalla tasolla, kun mm. virtaamien ja vedenkorkeuksien mittaamista on automatisoitu ja kehitetty toimintavarmemmaksi. Käsitys vesistöjen kunnosta tarkentuu ja voi parhaimmillaan auttaa kohdentamaan vesienhoidon toimia vaikuttavasti. Myös esimerkiksi metsätalouden vesistökuormituksesta on ohjelmakauden aikana saatu uutta tietoa²⁸. Toisaalta esimerkiksi tieto luontoarvoista ja meriympäristön

²⁵ Ympäristöministeriö: EU:n biodiversiteettipolitiikka. Verkkosivu: [EU:n biodiversiteettistrategia - Ympäristöministeriö](#) Viitattu 26.9.2025.

²⁶ Ympäristöministeriö: Suomen biodiversiteettipolitiikka. Verkkosivu: [Suomen biodiversiteettipolitiikka - Ympäristöministeriö](#) Viitattu 25.9.2025.

²⁷ Ympäristöministeriö: Helmi-ohjelma vahvistaa luonnon monimuotoisuutta. Verkkosivu: [Helmi-elinympäristöohjelma - Ympäristöministeriö](#) Viitattu 25.9.2025.

²⁸ Finér, L., Lepistö, A., Karlsson, K., Räike, A., Tattari, S., Huttunen, M., Härkönen, L., Joensuu, S., Kortelainen, P., Mattsson, T., Piirainen, S., Sarkkola, S., Sallantausta, T. & Ukonmaanaho, L. 2020. Metsistä ja soilta tuleva vesistökuormitus 2020. Valtioneuvoston

tilasta Suomen ulommilla vesialueilla on rannikkoalueita huomattavasti vähäisempää. Vesien- ja merenhoidon tietojärjestelmä Pisaran käyttöönotto aloitettiin vuonna 2021 meriä koskevien tietojen osalta ja järjestelmään tullaan kokoamaan myös pinta- ja pohjavesiä koskevat tiedot. Järjestelmää käytetään myös vesien tila-arvion laatimisessa ja sen on tarkoitus palvella myös vesienhoidon vaikuttavuuden seuranta.²⁹ Ympäristövaikutuksia arvioitaessa korostuu ekosysteemilähestymistavan hyödyntäminen, jota suosittelee mm. HELCOM ja joka tähtää ihmistoiminnan integroimiseen osaksi vesiensuojelun tavoitteiden asettamista ja saavuttamista, ja jossa toimenpiteet voivat olla luonteeltaan myös ihmistoimintaa rajoittavia tai ympäristöä kunnostavia³⁰. Vaikutusten osalta tietoa tarvitaan myös ihmistoiminnan kumulatiivisista vaikutuksista vesistöihin.

3 Ohjelmatoimituksen arviointi

3.1 Tavoitteiden määrittely

Ohjelman tavoitteet määriteltiin osallistavassa prosessissa, jonka tuloksena päädyttiin kolmeen läpileikkaavaan tavoitteeseen ja kuuteen teemaan. Ohjelman ylätasoinen tavoitteena on yksinkertaisesti pyrkimys edistää vesien- ja merenhoidon tavoitteita, eli saavuttaa ja ylläpitää vesien hyvä tila.

Ohjelman läpileikkaavat tavoitteet ovat relevantteja vesien- ja merenhoidon tavoitteiden edistämisyössä. Vesien hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen vaatii panostamista vaikuttaviin toimiin, laajapohjaista yhteistyötä sekä hyviä menetelmiä. Myös haastatellut sidosryhmät ovat pitäneet tavoitteita tarkoituksenmukaisina.

Arviointitiedon perusteella voi myös todeta, että ohjelman kuusi teema kattoivat kaikki osaltaan vesiensuojelun tärkeitä aiheita, jotka valmisteluvaiheessa käytyjen keskustelujen perusteella vastasivat todellisiin tarpeisiin. Arvioinnissa ei tunnustettu sellaisia tärkeitä teemoja, jotka olisivat ohjelman laatimisen aikaan ollut tärkeämpää sisällyttää ohjelmaan, sillä joitakin tärkeitä teemoja, kuten ravinteiden kierrätys, edistettiin jo omissa ohjelmakokonaisuuksissa.

Kuudelle teemalle laadittiin teemakohtaisia toiminnallisia tavoitteita. Näiden tarkoituksenmukaisuutta voi arvioida näkökulmasta, kuinka niissä on operationalisoitu läpileikkaavat tavoitteet:

- Tavoite toimenpiteiden kohdentumisesta vaikuttavimpiin toimiin on teemojen valinnassa toteutunut ainakin osittain. Vaikuttavin toimi ei ole

selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:6. Saatavilla: [Metsistä ja soilta tuleva vesistökuormitus 2020](#)

²⁹ Pisara – Vesien- ja merenhoidon tietojärjestelmä. Saatavilla: [Pisara - Vesien- ja merenhoidon tietojärjestelmä - Pisara - Vesien- ja merenhoidon tietojärjestelmä - Aineistot - Syken metatietopalvelu](#). Viitattu 3.10.2025.

³⁰ Esim. Kostamo, K., Viitasalo, M., Virtanen, E., Korpinen, S., Karvinen, V., Nurmi, M., Mikkola-Roos M. ja Varjopuro R. 2020: Ekosysteemilähestymistavan soveltaminen merialuesuunnitelmien laadinnassa. Merialuesuunnittelu. Saatavilla: [Ekosysteemilähestymistavan-soveltaminen-merialuesuunnitelmien-laadinnassa.pdf](#)

yksiselitteinen käsite, sitä voi tulkita eri tavoin. Esimerkiksi hyvän tietopohjan rakentaminen tutkimustoiminnan kautta voi pidemmällä aikavälillä olla hyvin vaikuttavaa, vaikka se ei välittömästi parantaisi vesien tilaa. Arvioinnin tiedonkeruun perusteella erityisesti maa- ja metsätalouden ravinnekuormituksen vähentämiseen liittyvät teemat on nähty vesien tilan parantamisen kannalta erityisen keskeisinä, sillä hajakuormitus valuma-alueilta on yksi keskeisimpiä vesien tilaa heikentäviä paineita.

- Tavoite yhteistyön toimintamallien kehittämisestä on ollut tärkeä ja palvellut olemassa olevien voimavarojen, toimijoiden ja osaamisen kokoamista vesiensuojelussa, sekä osaamisen kehittämistä. Vesiensuojelun toimijakenttä on laaja ja koostuu osin pienelläkin alueella toimivista ja vapaaehtoisuuteen perustuvista yhdistyksistä. Vesiensuojelutyön vaikuttavuuden vahvistamiseksi ja tekemisen suuntaamiseksi valuma-alueella tarkasteltuna merkittävimpiin paineisiin ja toimiin yhteistyön rahoittaminen ja muu tukeminen on ollut vesiensuojelussa keskeistä. Toimijoiden yhteistyön vahvistaminen on tavoitteena korostunut Vesistökuunnostukset ja asiantuntijaverkostot -teemassa, mutta yhteistyötä on tavoiteltu myös muissa teemoissa.
- Uusien menetelmien käyttöönoton tavoite on näkynyt useammassa teemassa ja palvellut erityisesti olemassa olevien vesiensuojelun ratkaisujen laajamittaista viemistä käyttöön ja niiden vaikutusten aiempaa systemaattisempaa tutkimusta. Tavoite on konkretisoitunut ehkä selkeimmin kaupunkivesiteemassa sekä maatalousteemassa, jossain määrin myös vesienhallinnassa sekä riskihylkyjen saneeraamisessa.

Tavoitteiden määrittelyssä ohjelman kuusi teemaa eivät muodosta selkeää kokonaisuutta, joka erityisesti olisi voinut hyötyä yhteisestä ohjelmatoiminnasta. Ohjelmissa saadaan yleensä lisäarvoa siitä, että niiden sisällä tapahtuvat eri toiminnot tai teemat tukevat toisiaan. Ohjelman toteutuksessa tai hankkeissa mukana olleiden haastatteluissa tunnistettiin vain vähän kytköksiä teemojen välillä. Erityisesti riskihylkyjen saneeraus on nähty varsin erillisenä kokonaisuutena muuhun ohjelmatoimintaan nähden. Joitakin hyviä esimerkkejä ohjelmasynergioista kuitenkin löytyy. Erityisesti selvitys- ja tutkimusteeman toiminta on tuottanut tietoa ja edistänyt muiden teemojen vaikuttavuuden seurannan mahdollisuuksia välillisesti ja pidemmällä aikavälillä, erityisesti siinä on tutkittu ja seurattu maatalousteeman toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Ohjelmatyön kytkökset merten ja vesien tilaan vaikuttaviin muihin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin (kuten ruokajärjestelmään, ilmastonmuutokseen varautumiseen, ravinnekiertoon, vihreään siirtymään) on vain osittain näkynyt teemojen konkretisoinnissa, vaikka valitut teemat ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden edistäminen vaatii vahvaa yhteistyötä muiden politiikkatoimien kanssa. Osittain tämä selittyy sillä, että on tietoisesti tehty työnjakoa muiden käynnissä olevien ohjelmien kanssa ja varmistettu yhteys tiedonvaihdolla ja esim. yhteisillä ohjausryhmillä ohjelman aikana. Toisaalta eräät, etenkin vihreään siirtymään liittyvät politiikkateemat, ovat nousseet merkittäviksi vasta Tehostamisohjelman aikana.

3.2 Toiminnan toteutus teemoittain ja rahoituksen jakautuminen

Tehostamisohjelman kokonaisbudjetti oli noin 69 miljoonaa euroa, josta rahoituksen toteuma vuoden 2023 lopussa oli noin 56,6 miljoonaa euroa. Rahoituksen käyttöaika jatkui vuoden 2025 loppuun, ja rahoitus suuntautui vuosina 2024–2025 peltojen kipsikäsittelyyn ja muiden maanparannusaineiden käytön edistämiseen, viidennen hylyn saneeraukseen³¹ sekä vesien- ja merenhoidon ja kaupunkivesihankkeiden valtionavustuksiin. Ohjelmatoteutuksen tiedot on koottu taulukkoon 1³².

Taulukko 1. Ohjelman toiminta teemoittain 2019–2023. Teemojen toteuttajat, toteutustapa, alueellinen kohdentaminen ja budjetit. Lisäksi rahoitusta käytettiin viestintään sekä ohjelman hallintoon. Taulukossa kuvatut rahoitusmäärät sisältävät sekä jo toteutunutta että sidottua tai muuten suunniteltua rahoitusta. Lähteet: Ympäristöministeriöltä saatu koonti rahoituksesta sekä ohjelma- ja hankeraporttien tiedot.

Teema & hanke	Toteuttaja(t)	Kesto	Toteutustapa	Alueellinen kohdentaminen	Rahoitus
Maatalouden vesiensuojelun innovatiiviset menetelmät					24,5 milj. € teemassa yhteensä
Kipsin levitys saaristomeren valuma-alueen pelloille (KIPSI)	VARELY ja ohjausryhmässä useita eri tahoja mm. YM, MMM, SYKE ja Luke	2019–2023	Erillishanke	Saaristomeren valuma-alue	
Kuitulietteet maatalouden vesiensuojelukeinona (KUITU)	Luke, Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys ry ja ohjausryhmässä useita eri tahoja mm. YM ja MMM	2019–2021	Erillishanke	Tuusulanjärven valuma-alue	
Rakennekalkki maatalouden vesiensuojelukeinona -hanke	SYKE, Pyhäjärvi-instituutti ja ohjausryhmässä useita eri tahoja mm. YM ja MMM	2019–2021	Erillishanke	Varsinais-Suomi, Satakunta, Pirkanmaa. Valuma-aluepilotointi Vähäjoen valuma-alueella.	
Maanparannusaineiden yhteiskäytön mahdollisuudet -kiertotaloutta ja	Luke, Varsinais-Suomen ELY-keskus ja SYKE	2023–2025	Erillishanke	Savijoen valuma-alue	

³¹ Panssarilaiva Ilmarisen hylyn saneeraus toteutuu vuonna 2026.

³² Taulukko perustuu ympäristöministeriöltä saatuihin tietoihin rahoituksesta, sekä ohjelma- ja hankeraporttien tietoihin.

maanhoitoa (AIN3), yhteistyössä KIPSI-hankkeen kanssa					
Vesistökunnostukset ja asiantuntija-verkoston vahvistaminen					22,4 milj. € teemassa yhteensä
Vuosittaiset avustushakukierrokset	SYKE ja ELY-keskukset	2019–2023	Avustushaku vesistökunnostustoimiin	Ympäri Suomea ELY-keskusten ympäristö- ja luonnonvarat -vastuualueen koordinoimana yhteensä 933 hanketta	
Alueelliset verkostohankkeet	ELY-keskukset, muut alueelliset vesistökunnostustien toimijat	2019–2023	Avustushaku verkostohankkeille	Ympäri Suomea	
Valuma-aluelähtöinen vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa					7,2 milj. € teemassa yhteensä
Menetelmiä maa- ja metsätalouden kestävään vesienhallintaan (Valumavesi-hanke)	SYKE ja ohjausryhmässä useita eri tahoja, mm. YM, MMM ja Suomen metsäkeskus	2020–2023	Erillishanke		
Avustushaut maa- ja metsätalouden vesienhallinnan hankkeisiin	Maa- ja metsätalousministeriön vesienhallinnan ohjausryhmä, hankeavustuksia hallinnoi Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	2020–2023	Hakukierros 1. (11/2020) Hakukierros 2. (11/2021) Hakukierros 3. (11/2022)	Ympäri Suomea Hakukierroksella 1. 23 hanketta Hakukierroksella 2. 9 hanketta Hakukierroksella 3. 17 hanketta	
Neljä alueellista pilottihanketta	Etelä-Savon ELY, Pirkanmaan ELY, Varsinais-Suomen ELY ja Uudenmaan ELY	2023–2024	Erillishankkeet	Aurajoen vesistön Paattistenjoki Varsinais-Suomessa, Espoon Pitkälän valuma-alue Uudellamaalla, Kyyveden valuma-alue Etelä-Savossa ja Kovesjoen	

				vesistöalue Pirkanmaalla.	
Vesienhallinnan pilotointihankkeiden seuranta (PILOT)	SYKE		Erillishanke		
Kaupunkivedet ja haitalliset aineet					6,4 milj. € teemassa yhteensä
Viisi valtionavustushakua, joiden painopisteinä viemäroidyt yhdyskuntajätevedet , hulevedet, viemäriylivuodot, vesiensuojelu kaupunkien alueiden käytössä ja ja kokonaisvaltaiset kaupunkivesien hallintasuunnitelmat	Etelä-Savon ELY ja ohjausryhmässä useita eri tahoja, mm. YM, MMM, STM ja Tukes	2019– 2023 (hallinta- suunnitel- ma- hankkeet käynnistyi vät vuonna 2024)	Avoimia avustushakuj a	Ympäri Suomea Etelä-Savon ELY- keskuksen hallinnoimana 37 hanketta	
Itämeren ja sisävesien tilan selvitykset ja tutkimus					2 milj. € teemassa yhteensä
MAAMERI-hanke	SYKE, keskkiset sidosryhmät (HELCOM, valtionhallinnon tutkimuslaitokset, kunnat, elinkeinoelämä ja kansalaisjärjestöt) ja ohjausryhmässä useita ei tahoja mm. YM, MMM, Elävä Itämeri - säätiö ja John Nurmisen säätiö	2020– 2022	Erillishanke	Saaristomeren alue	
Hylkyjen saneeraus					4 milj. € teemassa yhteensä
HYLYT-hanke	SYKE ja ohjausryhmässä useita eri tahoja, mm. YM, Puolustus- ministeriö ja Museovirasto	2019– 2021	Erillishanke	Neljän hyllyn saneeraus: Ruoppaaja Veli (Hanko, Ryssö), kuivarahtialue Hanna-Marjut (Ahvenanmaa, Kökar), kuivarahtialus Fortuna (Ahvenanmaa, Kökar) ja	

				kuivarahtialus Beatris (Iniö, Laupunen)	
--	--	--	--	---	--

Tehostamisohjelman toiminta onnistui jalkauttamaan monia erilaisia vesien tilaa parantavia toimia.

- Vesistökunnostusten teeman alla toteutettiin vuosina 2019–2023 yhteensä 933 vesiensuojelun hanketta, joihin osallistui yli 1 300 toimijaa.
- Maatalouden vesiensuojelun innovatiivisina menetelminä toteutettiin neljä laajaa hankekokonaisuutta.
- Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan teeman alla käynnistettiin vuosin 2021–2023 yhteensä 49 hanketta, joista ympäristöministeriö rahoitti 32 ja maa- ja metsätalousministeriö 17 (omalla 3 miljoonan euron lisärahoituksellaan).
- Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan alle kuului myös neljän alueellista pilottihanketta, joissa suunniteltiin ja toteutettiin vesiensuojelu ja -hallintatoimia vesistöä ympäröivällä valuma-alueella.³³
- Kaupunkivesien hallinnan teemassa käynnistettiin 37 hanketta kaupungeista vesistöihin päätyvien haitallisten ja vaarallisten aineiden vähentämiseksi
- Riskihylkyjen saneeraamisteemassa toteutettiin neljä saneerausta ja selvitettiin näiden lisäksi kahta.
- Itämeren ja vesien tilan selvitys- ja tutkimuskokonaisuudessa toteutettiin yksi isompi tutkimushanke, MAAMERI.

Suurin osa toiminnasta oli maantieteellisesti laajalla alueella tai kansallisia toimia, eikä arvioinnissa noussut selkeitä maantieteellisen kohdistumisen havaintoja (pois lukien Saaristomeri-ohjelman kautta rahoitettu toiminta).

3.3 Ohjelman organisointi ja yhteistyö sidosryhmien kanssa

Ohjelman organisoinnissa panostettiin sekä olemassa olevien rakenteiden hyödyntämiseen, että uusien yhteistyömallien luomiseen. Arvioinnin havainnot

³³ Pilottihankkeilla etsitään ratkaisuja maa- ja metsätalouden ravinnekuormituksen vesistöjäsiirtoihin ja vesimäärien hallintaan. 7.2.2023 Tiedote, Valtioneuvoston nettisivut. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/pilottihankkeilla-etsitaan-ratkaisuja-maa-ja-metsatalouden-ravinnekuormituksen-vesistopaastoihin-ja-vesimaarien-hallintaan>

kertovat, että ohjelman organisointi ja yhteistyö palvelivat aikansa tarpeita riittävästi.

Vesiensuojelu tarvitsee laajapohjaista yhteistyötä, ja ministeriöiden ja asiantuntijaorganisaatioiden tiivistynyt yhteistyö palveli ohjelmatoiminnan toteutusta sekä tavoitteiden saavuttamista. Yhteistyö ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön välillä ohjelman koordinoinnissa oli pääosin onnistunutta ja se tiivistyi ohjelmatyön aikana. Suomen ympäristökeskuksen asiantuntemusta hyödynnettiin useissa teemoissa. Ohjelman organisoinnissa hyödynnettiin myös olemassa olevia ryhmiä ja foorumeita, kuten vesien- ja merenhoidon seuranta- ja koordinaatiorhmiä. Tätä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena toimintatapana sekä osaamisen hyödyntämisen että tehokkaan hallinnon näkökulmista.

Ohjelman teemoja organisoitiin toisistaan melko erillisinä osaohjelmina yhteisen sateenvarjon alla. Kuten edellisessä luvussa todettiin, teemojen välillä ei juuri ollut sisällöllisiä tai toiminnallisia yhteyksiä. Tämän seurauksena teemoja edistettiin toisistaan melko erillisinä kokonaisuuksina ja osittain eri organisaatioiden vastuilla. Tämä oli varmastikin tarkoituksenmukaista itse teemoihin valittujen toiminnan kannalta ja mahdollisti esim. vesistökuunnostusten ja alueellisten asiantuntijaverkostojen teemassa toimintatapojen räätälöintiä alueiden tarpeista lähtien. Kokonaisnäköymää rahoitukseen ja sen tuloksiin on kuitenkin ollut haastavampaa seurata ja arvioida.

Teemojen organisointi yhteisen ohjelman alla mahdollisti isomman rahoituksen kerryttämisen vesiensuojelutyöhön. On oletettavaa, että tehostamisohjelman brändi on auttanut kanavoimaan rahoitusta ohjelman teemoihin. Ohjelmakauden aikana onnistuttiin myös lisäämään toiminnan rahoitusta, esim. vesienhallintateemassa, jonka toimintaa rahoittivat ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö yhdessä sekä maatalousteemassa, jossa RRF-instrumentin kautta saadun lisärahoituksen avulla voitiin kaksinkertaistaa teeman peltojen kipsikäsittelyn tavoitepinta-alat.

Hankehallinto palveli toimintaa riittävän hyvin, selkeitä puutteita ei raportoitu. Teemoissa esimerkiksi rahoitushakuihin liittyvä vastuu hoidettiin joko keskitetysti yhdellä tai alueittain useamman ELY-keskuksen toimin. Toteutustavasta riippumatta haastattelujen ja kyselyvastausten perusteella hankehallinto tuki hankkeiden toteuttamista hyvin. Hakuvaiheen yhteistyö vastuuviranomaisen kanssa sai kiitosta kyselyyn vastanneilta, sillä yli 90 % kyselyn vastaajista koki yhteistyön sujuvaksi. Myös hankkeen aikainen tuki hanketoteuttajien suuntaan on koettu onnistuneeksi samaisella vastausjakaumalla. Osa vastaajista koki ohjelman olevan kankea hanketyön raamien suhteen, sillä vesiensuojeluhankkeet ovat monialaisia ja rahoituksen sektoroituminen muodostaa haasteen kokonaisvaltaiselle vesien tilan parantamiselle.

Rahoituksen osalta kyselyssä nostettiin esiin riittävien valtionosuuksien merkityksen ohella rahoituksen pitkäjänteisyys. Vuosittaisten rahoitushakujen ja sirpaloituvan avustusten myöntämisen koettiin hankaloittavan pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista vesiensuojelutyötä, sillä pitkäaikaisen vaikutusten seurannan toteuttaminen ja tutkimustiedon karttuminen vesiensuojelun tehokkaimmista keinoista on lyhyehköillä hankejaksoilla haasteellista. ELY-keskusten kanssa tehdyt yhteishankkeet saivat enimmäkseen kiitosta pidemmän aikajänteen yhteistyöstä.

Vesien- ja merensuojelun toiminnan käytännön toteutukseen luotiin uusia yhteistyön muotoja. Esimerkkejä syntyneistä konkreettisista yhteistyön toimintamalleista ovat vesistökunnostuksen alueelliset asiantuntijaverkostot, uudet vesiensuojeluyhdistykset ja esimerkiksi riskihylkyjen saneeraukseen muodostunut uusi viranomaisyhteistyö.

Sekä hankkeet, että teemojen ohjausryhmät kokosivat eri sidosryhmiä yhteen vesiensuojelun äärelle³⁴. Ohjelmatyössä keskeisiä sidosryhmiä olivat vesiensuojelun toimijoiden lisäksi maanomistajat, maa- ja metsätaloustoimijat sekä kunnat. Vaikka ohjausryhmätyö painottuikin hallinnon osallistumiseen, oli erityisesti maatalousteemassa sekä vesienhallinnan teemassa ohjausryhmissä edustettuina myös elinkeinoelämän ja tutkimuksen edustajia.

3.4 Viestintä

Toiminnan organisointi ohjelasateenvarjon alle mahdollisti keskitetyn viestintäponnistuksen kohdistamisen vesiensuojeluun.

Sidosryhmät kertoivat kokeneensa ohjelma- ja hanketason viestinnän toimivana ja hyödyllisenä. Arviointikyselyn vastaajien mukaan hankeviestinnän ohjeet koettiin pääosin hyvin selkeiksi. Suurin osa vastanneista koki myös itse hankkeen viestinnän olleen riittävää. Hankkeissa toteutettava viestintä keskittyi yleensä toimintaan, ei välttämättä tuloksiin, mikä myös perusteli tarvetta myös ohjelmatasoiselle viestinnälle.

Ohjelman viestintä kasvatti toimijoiden tietoisuutta vesiensuojelusta ja toisistaan. Tietoisuuden lisääntyminen tuki mm. maanomistajien tavoittamista mukaan vesiensuojelutyöhön valuma-alueilla. Lisäksi ohjelman viestintätoimet mahdollistivat osaamisen jakamista esimerkiksi valtakunnallisen vesistökunnostusverkoston kautta ja webinaareissa. Viestinnällä tuettiin myös ohjelman ulkopuolisen rahoituksen hakemista vesiensuojelutyölle (Rahat pintaan –sivusto). Kyselyyn vastanneista valtaosa koki myös hankeviestinnän lisänneen yleistä tietoutta vesiensuojelusta ja vesistövaikutuksista.

4 Ohjelman vaikutusten arviointi

4.1 Arvio ohjelman teemojen tavoitteiden saavuttamisesta

Tehostamisohjelman toiminta onnistui jalkauttamaan monia erilaisia vesien tilaa parantavia toimia. Ohjelman teemojen tavoitteet olivat pääosin toiminnallisia, eli linjasivat mitä teemojen alla tulisi tehdä. Ohjelman teemojen tulosten arviointi koostuu siksi kahdesta osasta: a) Tehtiinkö teemassa mitä tavoiteltiin ja b) millaisia vaikutuksia voi toiminnalla arvioida olevan vesien tilaan parantamiseen, yhteistyön toimintamallien sekä vesiensuojelun menetelmien kehittämiseen.

³⁴ Vesiensuojelun tehostamisohjelman toimijakartta. Verkkolähde: [Vesiensuojelun tehostamisohjelman toimijakartta - Miro](#). Viitattu 16.12.2025.

Taulukkoon on koottu kokonaisnäkemys teemojen tuloksista ja teemakotaisten tavoitteiden toteutumisesta. Yleisesti voi todeta, että Tehostamisohjelman toiminta on vastannut teemakohtaisiin tavoitteisiin hyvin.

Teema	Tulokset	Teeman tavoitteiden toteutumisen arvio
Maatalouden vesiensuojelun innovatiiviset menetelmät	• KIPSI-hankkeessa levitetty yli 54 000 ha pelloille kipsiä yli 1500 viljelijän voimin. Laskennallisesti kipsikäsitteillä on vähennetty vuosien 2020–2023 aikana fosforin ravinnepestöä 77 tonnia. • KUITU- ja Rakennekalkki -hankkeissa tutkittu kuitulietteen ja rakennekalkin käyttöä maanparannusaineina ja vesistöhuuhtoumien koostumuksiin vaikuttajina. • AIN3-hanke selvittänyt maanparannusaineiden yhteisvaikutusta valumaveden laatuun ja kunkin aineen vaikutusta peltomaan rakenteeseen sekä sadontuottokykyyn.	Toteutunut hyvin
Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan	• Valmistunut 84 valuma-alue suunnitelmaa, jotka kattavat 98 000 ha • 96 uutta pilotoitua vesienhallinnan menetelmää. • Kehitetty monitavoitteisia luonnonmukaisia vesienhallintaratkaisuja sekä edistetty niiden käyttöönottoa, toteutettu tiiviimpää yhteistyötä eri toimijoiden ja sektoreiden välillä sekä lisätty toimijoiden osaamista • Neljässä alueellisessa pilottihankkeessa suunniteltu ja toteutettu vesiensuojelu ja -hallintatoimia vesistöä ympäröivällä valuma-alueella., tuotettu tietoa ja keinoja mm. kuivuusriskien hallintaan, rakennetun ympäristön sekä maa- ja metsätalouden vesienhallinnan yhteensovittamisesta luonnonmukaisin menetelmin ja	Toteutunut hyvin

	yhteistyötä maanomistajien kanssa. ³⁵	
Vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen	- Kunnostettu järviä 46 000 ha, rannikkovesiä 800 ha ja virtavesiä 19 500 m - Poistettu kalabiomassaa 2,2 milj. kg hoito- ja poistokalastuksilla. - Luotu vesistökunnostukseen uutta alueellista yhteistyötä ja vahvistettu alueellisia asiantuntijaverkostoja. - Saatu uudet hanketoimijat liittymään ja jopa kokonaan uusia suojeluyhdistyksiä perustettu. - Aktivoitu uusia kuntia osallistumaan vesiensuojeluverkostoihin.	Toteutunut hyvin
Kaupunkivesien hallinta ja haitallisten aineiden vähentäminen	- Tutkittu 82 uutta menetelmää kaupungeista vesistöihin päätyvien haitallisten ja vaarallisten aineiden vähentämiseksi. 78 menetelmistä otettu jatkokäyttöön tai luotu niille käyttöönottopotentiaalia. - Osallistettu yli 150 yritystä.	Toteutunut hyvin
Itämeren ja sisävesien tilan selvitykset ja tutkimus (MAAMERI-hanke)	- Vahvistettu tietopohjaa Saaristomerен tilan parantamiseksi - Tehty yht. 10 kenttätutkimusmatkaa vuosina 2020–2022. - Kerätty tietoa useista veden tilaa kuvaavista fysikaaliskemiallisista ja biologisista muuttujista. - Selvitetty, miten maalta tuleva ravinnekuormitus vaikuttaa Saaristomerен ekosysteemeihin ja eliöstöihin, millainen on jokien kuljettamien hiukkasaineksen koostumus ja fosforipitoisuus, ja miten hiukkasainekset laskeutuvat meren pohjaan ja lopulta hajoavat. - Muodostettu yhteistyössä KIPSI-hankkeen kanssa havaintoketju mittaus- ja tutkimusaineistoa jokivesistä rannikon lahtiin asti.	Toteutunut hyvin
Riskihylkyjen saneeraaminen	Poistettu öljy neljän hyllyn tankeista ja säiliöistä	Toteutunut hyvin

³⁵ Pilottihankkeilla etsitään ratkaisuja maa- ja metsätalouden ravinnekuormituksen vesistöjä ja vesimäärien hallintaan. 7.2.2023 Tiedote, Valtioneuvoston nettisivut. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/pilottihankkeilla-etsitaan-ratkaisuja-maa-ja-metsatalouden-ravinnekuormituksen-vesistopaastoihin-ja-vesimaerien-hallintaan>

	• Tehty ennakkoselvitykset kahdesta muusta hylystä • Vahvistettu vastuuviranomaisten, mm. Suomen ympäristökeskuksen, Merivoimien, Rajavartiolaitoksen, Pääesikunnan, Traficom ja Museoviraston, yhteistyötä ja vastuita • Vahvistettu asiantuntijoiden osaamista • Vaikutettu lakimuutokseen, jolla asetettu riskihylkyjen seurannan vastuu Suomen ympäristökeskukselle	
Viestintä	• Järjestetty yli 170 erilaista tilaisuutta ja tapahtumaa, jotka keränneet yli 8000 osallistujaa. • Valmistunut yhteensä 338 viestintätuotetta, kuten nettisivuja, sosiaalisen median viestintää, uutiskirjeitä, blogitekstejä, tiedotteita, lehtiartikkeleita ja videoita. • Asiantuntija-artikkeleita julkaistu yhteensä 50.	

Ohjelmamuotoinen vesiensuojelutyö jatkuu Ahti-ohjelmassa. Osa Vesiensuojelun tehostamisohjelman työstä saa ohjelmassa jatkoa, mutta painopisteissä on myös muutoksia. Ahti-ohjelmassa jatketaan maatalouden kuormitusta hillitsevää työtä, fokuksena Saaristomeren valuma-alue. Samalla ravinteiden kierrätyksen toimet jatkuvat Raki-ohjelman perintönä.) Kipsin levitystä jatketaan tehostamisohjelman 100 000 hehtaarin tavoitteen saavuttamiseksi. Vesistökuunnostus- ja vesienhallinnan hankkeita rahoitetaan myös Ahti-ohjelmasta valuma-alueisiin ja yhteistyöhön keskittyen. Vesienhallinnan nähdään tukevan myös ilmastonmuutokseen sopeutumista. Myös vesistökuunnostuksen alueellisia yhteistyöverkostoja tuetaan jatkossakin. Kaupunkivesien hallinnan toimet jatkuvat avustushauin ja selvityksin. Ahti-ohjelmassa on tarkoitus vahvistaa valuma-alue suunnittelua. Lisäksi vesiensuojeluneuvonta on saamassa painoarvoa, ja vesiensuojelun yritys yhteistyötä tavoitellaan. Yhteistyömalleja pyritään kehittämään myös alueiden käytön, kaavoituksen ja vesihuollon yhteistyöhön. Riskihylkyjen saneeraaminen ei ole jatkumassa osana Ahti-ohjelmaa.

4.2 Vaikutukset vesien tilan parantamiseen

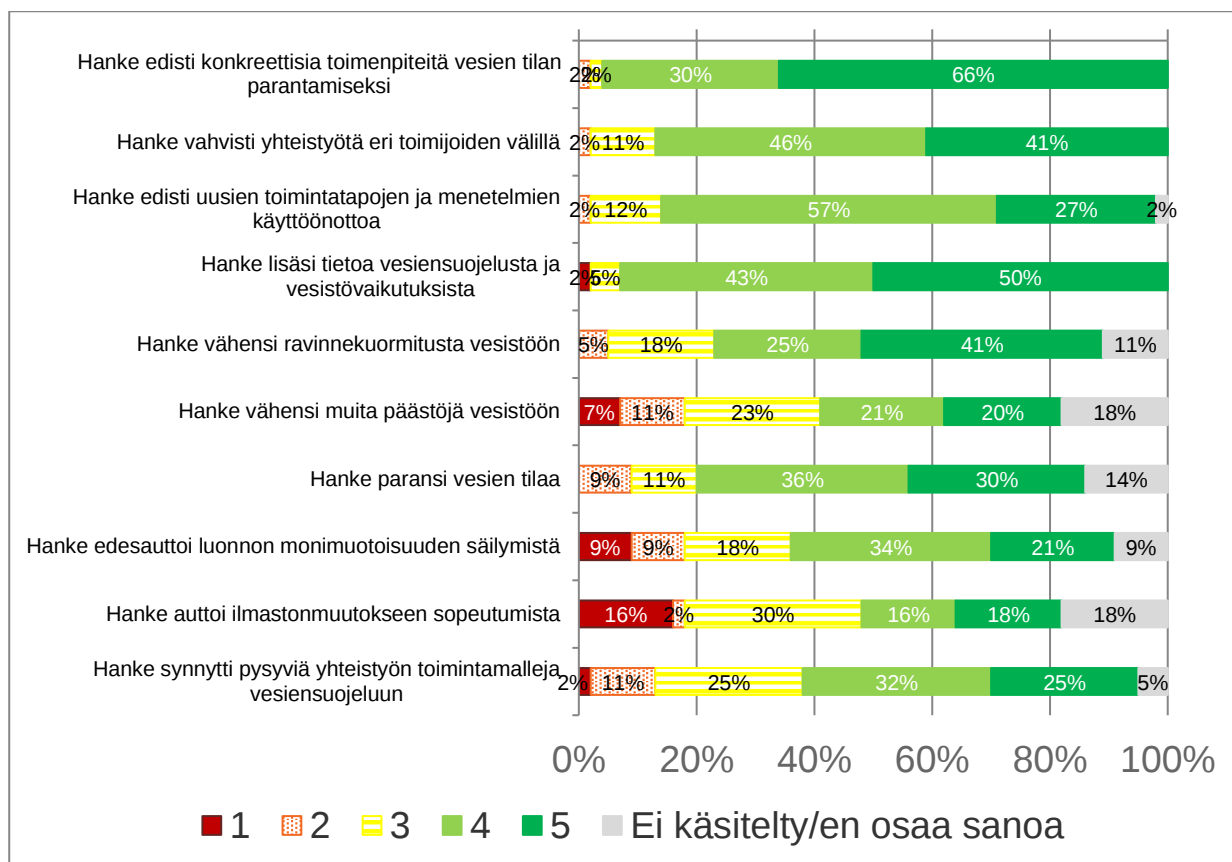
Vesiensuojelun tehostamisohjelman tavoitteena on ollut konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen vaikuttavimpiin, vesiensuojelun tilaa parantaviin toimiin. Ohjelmassa on toteutettu hyvin laaja kirjo toimenpiteitä aina perustutkimuksesta käytännön vesistökunnostustoimiin. Erilaisten toimien vaikutukset vesien tilaan rakentuvat erilaisia vaikutuspolkuja pitkin. Vaikutukset voivat olla välittömiä tai välillisiä, syntyä hyvin nopeasti tai pidemmällä aikavälillä. Myös alue, jolle vaikutus kohdistuu, vaihtelee vesistön osasta aina vesistön, vesistösystemin, tai valuma-alueen laajuudelle.

Arvioinnin havainnot osoittavat, että ohjelmassa toteutettujen toimenpiteiden vaikutukset vesien tilaan vaihtelevat. Esimerkkejä toiminnasta, jonka vaikutukset ovat varsin välittömiä mutta myös jossain määrin paikallisia, ovat yksittäisen järven alueelle sijoittuvat niitot, joita on toteutettu osana vesistökunnostushankkeita. Näitä hieman laajemmalle alueelle vaikuttavat esimerkiksi virtavesien kunnostukset, tulvakosteikot tai peltojen kipsikäsittelyt. Esimerkiksi kipsikäsittelyiden vaikutuksia on myös tutkittu ohjelman piirissä, joten vaikuttavuudesta on tietoa. Kokoamalla paikallisista hankkeista useamman hankkeen kokonaisuuksia on voitu vahvistaa niiden vaikuttavuutta. Vesistökunnostushankkeissa olisi todennäköisesti ollut mahdollisuuksia priorisoida ja kohdentaa rahoitusta vaikuttavammin, ja hankkeiden laaja-alaisuus onkin kehittynyt ohjelmatyön aikana. Haastatteluissa nousi esille, että erityisesti vesistökunnostusten hankkeissa on otettu haltuun aiempaa vahvemmin valuma-aluelähtöinen ajattelu. Toisaalta myös hyvin paikalliset toimet voivat olla perusteltuja paikkansa toimijoita aktivoivina ja vesiensuojelun paikallista tunnettuutta lisäävinä, vaikka vesistövaikutukset jäisivätkin verraten vähäisiksi.

Maatalousteemassa hankkeita on kohdennettu Saaristomeren valuma-alueelle, missä syntyvän kuormituksen tiedetään olevan korkeaa, jolloin mahdollisuus vaikuttavuuteen on lähtökohtaisesti suurempi. Ohjelmassa on vastattu vesiensuojelussa tunnistettuihin tietotarpeisiin, ja tutkimusteeman lisäksi myös jokaisessa muussa teemassa on tehty aihepiirin tutkimus- tai selvitystyötä. Tutkimus- ja selvityshankkeiden vaikutukset vesien tilaan muodostuvat parhaimmillaankin hitaasti, ja vasta, kun tieto otetaan käytännön vesiensuojelutyössä käyttöön.

Kysyttäessä siitä, millaisia tuloksia tai vaikutuksia hankkeilla on saatu aikaan kyselyyn vastanneista hankkeiden toteuttajista lähes kaikki arvioivat, että hanke on selvästi tai merkittävästi edistänyt konkreettisia toimenpiteitä vesien tilan parantamiseksi, ja yli puolet arvioi hankkeen parantaneen vesien tilaa selvästi tai merkittävästi (Kuva). Enemmistö arvioi hankkeiden vähentäneen ravinnekuormitusta vesistöön, mutta kymmenesosa vastasi, ettei asiaa käsitelty tai ei osaa sanoa, mikä saattaa heijastella puutteita hankkeiden vaikutusten seurannassa. Toisaalta kaikkien hanketyyppien osalta vaikutukset muodostuvat hitaasti, mikä on myös voinut vaikuttaa arvioon. Vastaajat arvioivat hankkeiden myös lisänneen tietoa vesiensuojelusta ja vesistövaikutuksista.

Vesiensuojelun tehostamisohjelma on hanketoteuttajien mukaan ollut merkittävä mahdollistaja vesiensuojeluhankkeiden toteuttamiselle, sillä kolme neljäsosaa vastaajista ei usko, että heidän hankkeensa olisivat hankkeiden toteutuneet ilman ohjelman rahoitusta. Neljäsosalle vastaajista rahoitus on mahdollistanut hanketoteutuksen jollain tapaa laajemmin kuin ilman ohjelman tukea. Yli puolet ohjelmassa rahoitetuista hankkeista on lisäksi jo jatkunut rahoituksen päätyttyä tai jatkotoimia on jo tiedossa. Rahoituksen jatkuvuus ja tulevaisuuden vastaavat avustushankkeet koettiin tärkeiksi.

Kuva 2. Kuvaaja hankkeita toteuttaneille suunnatun kyselyn vastauksista kysymykseen "Mitä hanke sai aikaan?", jossa vastaajat arvioivat annettuja väittämiä asteikolla 1=ei lainkaan, 2=vähän, 3=kohtalaisesti, 4=selvästi, 5=merkittävästi, asiaa ei ole käsitelty tai en osaa sanoa. Kysymykseen annettiin 44 vastausta.

4.3 Vaikutukset vesiensuojelun menetelmäkehitykseen

Vesiensuojeluun kehitettiin ohjelmassa uusia toimintatapoja ja menetelmiä, ja osassa niistä myös käyttöönotto eteni. Uusia menetelmiä ja toimintatapoja kehitettiin erityisesti maatalouden vesiensuojeluun ja kaupunkivesien hallintaan. Kipsin, rakennekalkin ja ravinnekuidun käytön osalta tehtiin paitsi aiempaa laajamittaisempaa kokeilua, myös seurantatutkimusta menetelmien vaikuttavuudesta. Kaupunkivesien osalta arvioitiin vuosina 2019–2023 tutkitun 82 uutta menetelmää, joista suurin osa on otettu käyttöön tai ainakin luotu niille käyttöönoton edellytyksiä. Jo aiemmin kehitettyjen menetelmien käyttöönottoa taas edistettiin niin ikään maanparannuksen (maalousteema), sekä erilaisten luontopohjaisten vesienhallinnan ratkaisujen osalta (vesienhallintateema). Lisäksi monen teeman alla toteutettiin huomattavan paljon selvitys- ja suunnitteluhankkeita (mm. kaupunkivesiteemassa tuotettu tietoa hulevesien haitta-ainepitoisuuksista). Niiden tulokset olisi vaikuttavuuden saavuttamiseksi vietävä käytäntöön lähivuosina. Hylkyjen saneeraaminen oli niin ikään uutta,

mutta tarve menetelmille ja mahdollisuus vaikuttavuudelle vesiensuojelussa oli tässä teemassa rajatumpi. Myös kyselyyn vastanneet tunnistivat hankkeiden edistäneen uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönottoa (Kuva).

4.4 Vaikutukset yhteistyön toimintamallien kehittämiseen ja vahvistamiseen

Yhteistyön vahvistaminen vesiensuojelun toimijoiden kesken oli yksi ohjelman läpileikkaavista tavoitteista. **Toteuttajien ja sidosryhmien kesken on laaja konsensus siitä, että ohjelma on palvellut nimenomaan yhteistyön edellytysten parantamista ja toimintamallien kehittämistä.** Ohjelma oli ensimmäinen laajuudeltaan vesiensuojelun saralla ja haastatellut toimijat näkivät sen mahdollistaneen monialaista keskustelua paljon aiempaa laajemmissa verkostoissa. Yhteistyön malleja luotiin niin ohjelman organisoinnissa kuin ohjelman hanketyössä. Toimijoiden yhteistyön vahvistaminen korostui Vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostot -teemassa, mutta yhteistyötä on tehty ja kehitetty myös muissa teemoissa. Kaupunkivesiteema on tuonut kunnat tiiviimmin mukaan vesiensuojeluun ja teeman toiminnassa on kuvattu syntyneen uudenlaista poikkihallinnollista yhteistyötä kuntien sisällä. Yhteistyötä on vahvistettu niin tukemalla uusien verkostojen syntymistä kuin olemassa olevien toimintaa. Yhteistyö on tukenut myös osaamisen kehittämistä yli hanke- ja teemarakojen verkostojen avulla.

Hankkeita toteuttaneille laaditun kyselyn mukaan kolmasosassa hankkeista on ollut mukana ainoastaan kaksi tahoa, jolloin yhteistyön määrä eri tahojen välillä ei erityisesti ole lisääntynyt. Toisaalta lähes neljännes vastaajista kertoi hankkeessa tehdyn yhteistyötä yli viiden kumppanitahon kesken, jolloin hankkeen parissa on jo merkittävästi toimijoita yhteistyössä. Hanketoimintaan tarvittiin ja tuotiin mukaan myös toimijoita, joille tämäntyyppinen hanketyö ei ole tuttua, mikä on synnyttänyt uusia yhteistyökuvioita. Kyselyn mukaan partnereita on ollut lähes kaikissa hankkeissa vähintään yksi hanketoimijan lisäksi, ja noin neljänneksessä partnereita on ollut 5 tai enemmän. Vaikka yhteistyö on hanketasolla keskittynyt oman teeman toimijoihin, ohjelman yhteiset tapahtumat on toimijoiden keskuudessa myös koettu arvokkaina. Suurin osa kyselyyn vastaajista koki hankkeiden vahvistaneen yhteistyötä eri toimijoiden välillä sekä edistäneen uudenlaisten toimintatapojen ja menetelmien käyttöönottoa. Pysyviä yhteistyön toimintamalleja vesiensuojeluun saatiin luotua hankkeissa suurimman osan mielestä vähintään kohtalaisesti (Kuva). On huomattava, että valtaosa kyselyyn vastanneista oli toteuttanut juuri vesistökunnostusteeman hankkeita.

Yhteistyö on tukenut toiminnan vaikuttavuutta erityisesti vahvistamalla valuma-aluelähtöisen vesiensuojelun ajattelumallia. Vesienhallinnan teemassa Syke koordinoi sekä Menetelmiä maa- ja metsätalouden kestävään vesienhallintaan (Valumavesi) -tutkimushanketta että valuma-aluepilotteja, joissa kehitettiin mm. koordinoinnin, yhteistyön ja maanomistajien motivoinnin malleja valuma-alueyöhön. Vaikka vesienhallinnan hanketyötä on tehty osin maanomistajien omasta aloitteesta käsin, on myös hanketasolla pyritty kokoamaan yhteen lähialueen useampia maanomistajia. Ohjelmassa perustetut Vesistökunnostuksen alueelliset asiantuntijaverkostot taas ovat edesauttaneet yhteistyötä ja laajempien hankekokonaisuuksien aikaansaamista vesistökunnostuksiin. Valtakunnallisen vesistökunnostusverkoston piirissä tehtiin

selvitys vesistökunnostushankkeiden kokonaisuudesta ja kunnostushankkeissa vuosien saatossa tapahtuneista muutoksista. Vesiensuojelun vaikuttavuuden kasvattamiseksi arvioitiin, että toimijoita on kannustettu suunnittelemaan ja toteuttamaan laaja-alaisia hankkeita, ja laaja-alaisiksi katsottavien hankkeiden määrä olikin kasvanut ohjelmakauden loppua kohden³⁶. Ohjelman verkostotilaisuuksissa on myös työstetty uusia hankeaihoja. Jatkossa on nähty tärkeänä varmistaa, että yhteistyö tavoittaa myös niitä toimijoita, joille hanke- ja ohjelmatyö ei ole tuttua sekä vesien tilaan vaikuttavan toiminnan sidosryhmiä nykyistä laajemmin.

4.5 Ohjelman muut vaikutukset

Tehostamisohjelman toiminnalla on ollut kytköksiä luonnon monimuotoisuuden edistämiseen ja ilmastomuutokseen sopeutumiseen.

Luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen on ollut tavoitteena vesistökunnostuksissa ja näkynyt lisäksi vesienhallintateemassa mm. luontopohjaisten ratkaisujen yhteydessä. Kyselyyn vastanneista kolmannes arvioi, että hankkeet ovat edesauttaneet luonnon monimuotoisuuden säilymistä selvästi tai merkittävästi. Liittymäkohdat ilmastomuutokseen sopeutumiseen ovat selkeimpiä vesienhallintateeman toiminnassa (mm. tulvien hillintä) ja kaupunkivesiteemassa (mm. hulevesien hallinta). Ilmastomuutokseen sopeutumisessa kyselyyn vastanneet ohjelman toteuttajat ilmoittivat kahtalaisia näkemyksiä. Noin kaksi kolmasosaa vastaajista koki hankkeiden olleen jollain tasolla apuna ilmastomuutokseen sopeutumisessa, mutta lähes viidennes vastaajista ei raportoinut kytköstä hanketoiminnan ja ilmastomuutokseen sopeutumisen välillä.

Vesien tilan paranemisella on heijastevaikutuksia myös ihmisten

terveyteen, viihtyisyyteen ja alueiden käyttöön ja elinvoimaisuuteen. Vesien tilan parantamisella voidaan toivoa olevan vaikutuksia myös ihmisten hyvinvointiin sekä alueiden elinvoimakehitykseen, joille puhdas vesi on tärkeä edellytys. Esimerkiksi vesistökunnostustoimenpiteillä on todennäköisesti ollut paikallisesti myös välittömiä vaikutuksia vesistöjen virkistyskäyttöön. Myös pitkäjänteisempi vesien tilan parantaminen luo kuitenkin edellytyksiä jatkaa esimerkiksi matkailu- ja virkistyskäyttöä. Tällaisia vaikutuspolkuja ei kuitenkaan ole ohjelmatyössä erikseen seurattu.

Verkostot, muu yhteistyö ja viestintä ovat mahdollistaneet osaamisen jakamista toimijoiden kesken ja tutkimuslaitoksilta toimijoille.

Vesiensuojelun toimijakenttä on paitsi laaja myös moninainen, ja osaamisen vahvistamiseen tähtäävä yhteistyö on vaikuttavassa vesiensuojelussa tärkeä keino kytkeä yhteen esimerkiksi paikalliset toimijat ja näiden motivaatio ja kyky valita vaikuttavimmat toimenpiteet ja kohdistaa ne oikein. Tutkimus- ja selvitystyöllä eri teemoissa taas on tavoiteltu osaamisen lisäämistä, ja esimerkkejä uuden tiedon käyttöön otosta jo ohjelmatyön aikana on.

³⁶ Suomen ympäristökeskus 2023: Vesien- ja merenhoidon sekä Vesiensuojelun tehostamisohjelman vesistökunnostushankkeen 2019-2023. 10.11.2023. Sari Uusheimo. Saatavilla: [KIRJE_20240117115209.PDF](#)

4.6 Yhteenvetoarvio toiminnan vaikuttavuudesta

Kuten edellisissä luvuissa on esitelty, tehostamisohjelman toiminta on onnistunut hyvin toiminnallisissa tavoitteissaan. Ohjelman vaikuttavuutta tarkastellaan näkökulmasta, missä määrin se on onnistunut edistämään vesien- ja mertensuojelun tavoitteita, eli vesien tilaa parantavia vaikuttavia toimia.

Arviointi näyttää, että ohjelmatoiminnalla on ollut hyviä edellytyksiä edistää vesien hyvää tilaa. Arvioinnin havainnot vahvistavat, että toiminta on koettu hyödylliseksi meren- ja vesienhoidon tavoitteiden edistämiseksi. Toimintaa ja sen volyyymiä kuvaavien indikaattoreiden osalta, kuten esimerkiksi hankemäärissä mitattuna, ohjelmatyössä on saavutettu monet tavoitteet ja saatu paljon aikaan. Toisaalta vaikutusta vesien tilaan on haastavampaa arvioida, se muodostuu hankkeita pidemmän ajan kuluessa, eikä toiminnan vaikutuksia vesien tilaan ole ohjelman tai hankkeiden piirissä seurattu systemaattisesti, vaan seuranta on keskittynyt tiettyihin toimenpiteisiin. Ohjelman alussa luotuja seurantaindikaattoreita ei ole kyetty systemaattisesti hyödyntämään ohjelman vaikuttavuuden todentamiseksi. Vesien tilaluokitus ja muiden toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten seuraaminen eivät myöskään yksinään palvele toiminnan vaikuttavuuden todentamista.

Vaikuttavuutta vahvistaa, että ohjelmatoiminta on suoraan vaikuttanut valuma-alueelähtöisen ajattelun kehittymiseen. Valuma-alueelähtöinen ajattelu on vahvistanut jo Vesiensuojelun tehostamisohjelman aikaisen toiminnan vaikuttavuutta, ja ajattelutavan muutoksena se tulee lisäämään vesiensuojelun vaikuttavuutta tulevana vuosina.

Toiminnan pirstaloitumisesta moneen teemaan ja alueellisesti piirtyy vaikuttavuuden kannalta ristiriitainen kuva. Vaikuttavuutta on voinut heikentää, että ohjelman eri teemat kytkeytyivät heikosti toisiinsa, jolloin osa ohjelmatyön potentiaalisista synergiahyödyistä on voinut jäädä saavuttamatta. Toimenpiteiden lyhyen aikavälin paikallista vaikuttavuutta on voinut heikentää, ettei panoksia fokusoitu tarkemmin esimerkiksi vesienhallinnan ja vesistökuunnostusten hankkeissa tietyille valuma-alueille. Toisaalta laajuus on mahdollistanut toimintamallien testaamista ja kehittämistä eri paikoissa, mikä voi vahvistaa pidemmän aikavälin vaikuttavuutta, jos toimintaa pystytään jatkamaan ja skaalaamaan.

Ohjelman synergioita muihin isoihin vesien tilaan vaikuttaviin teemoihin ja toimiin on onnistuttu edistämään vaihtelevasti. Toiminnan edistäminen eri ohjelmissa ja politiikkalohkoissa on ollut käytännön syistä perusteltua. Vesiensuojelu vaatii kuitenkin hyvin kokonaisvaltaista tarkastelua kuormituksen aiheuttajista ja esim. isoja muutoksia maankäyttöön. Kun toimia edistetään monessa eri ohjelmassa, on erityisen tärkeää, että keskustelua käydään riittävällä tasolla ja eri toimenpiteiden ohjausta koordinoidaan. On myös perusteltua pohtia, tulisiko rahoitusohjelmien mahdollisuuksia vaikuttaa myös muuhun poliittiseen ohjaukseen, esim. sääntelyyn, hyödyntää entistä enemmän. Vesiensuojelun tehostamisohjelman tapauksessa vaikuttamistyö oli valittu rajata ulos, koska työtä tehdään vesien- ja merenhoitosuunnitelmien ja toimenpideohjelmien piirissä.

Ohjelman konkreettisin toiminta on keskittynyt enemmän vesien tilaa heikentävien seikkojen akuuttiin hillitsemiseen, kuin ongelmien juurisyiden poistamiseen. Samalla ilmastonmuutoksen vaikutukset vahvistuvat ja julkinen rahoituspohja heikkenee, jolloin sekä ekosysteemien, että vesiensuojelun toiminnan resilienssi heikkenevät. Mahdollisuus luoda pysyvää muutosta ohjelmatoiminnalla edellyttää ongelmien juurisyihin paneutumista. Tehostamisohjelmassa oli kuitenkin valittu keskittyä hillitseviin toimiin.

Tutkimustyöllä on vastattu tietotarpeisiin, mutta toiminnan vaikuttavuus edellyttää vielä tiedon viemistä käyttöön. Monen teeman alla on toteutettu huomattavan paljon selvitys- ja suunnitteluhankkeita, joiden tulokset olisi vaikuttavuuden saavuttamiseksi vietävä käytäntöön lähivuosina. Vaikka työ osittain jatkuu Ahti-ohjelman brändin alla, hanketoiminnan luonne luo helposti lyhytjänteisyyttä toimintaan, jos hankesuunnitelmiin ei sisälly selkeitä jatkuvuussuunnitelmia.

Sivutuotteena ohjelma on parantanut tulevien vuosien resilienssiä sekä menetelmällisesti että yhteistyön toimintamalleilla. Ohjelman lisäarvo ja vaikuttavuus näyttäytyy seuraavien vuosien toiminnassa, sillä vaikutukset vesien tilassa ovat pitkäjänteisen työn takana. Syntyneet yhteistyökuviot ja tekemisen tavat voivat vaikuttaa asioiden edistämiseen myös paljon laajemmin kuin Tehostamisohjelman teemoissa.

5 Arvioinnin johtopäätökset

5.1 Arvioinnin yhteenveto ja johtopäätökset vaikuttavuudesta

Tämän loppuarvioinnin tavoitteena oli antaa suosituksia ohjelmamuotoisen vesiensuojelun toimintamallin kehittämiseksi ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Keskeiset johtopäätökset on tiiviisti kuvattu tässä luvussa.

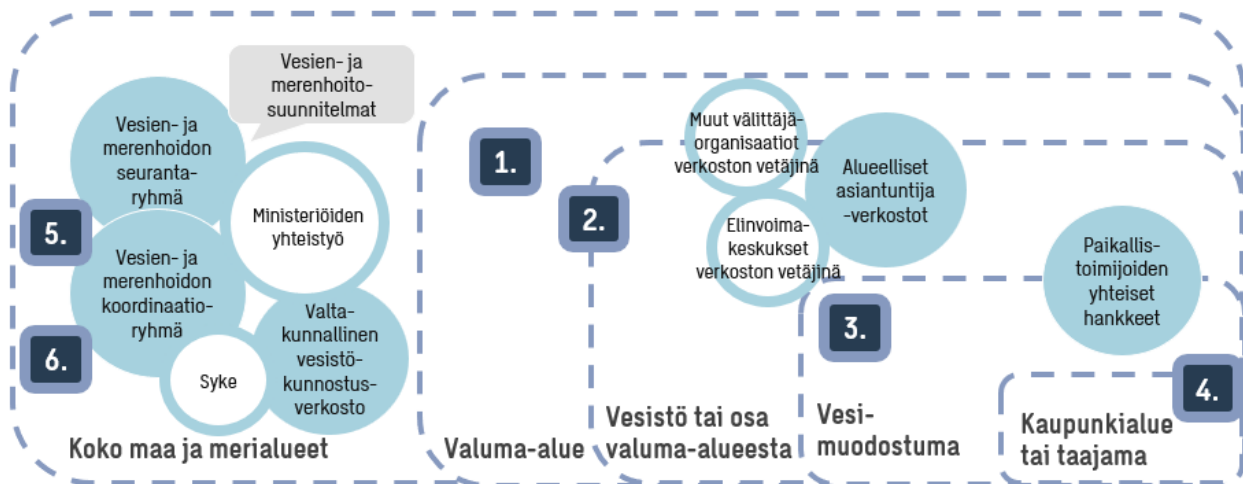
1. Ohjelma mahdollisti ensimmäistä kertaa näin laajan ja monimuotoisen panostuksen vesiensuojelutoimintaan, mikä jo sinänsä on muuttanut toimintaympäristön ja toimijakentän edellytyksiä tehdä vaikuttavaa vesiensuojelutyötä.
2. Ohjelma vaikutti suoraan valuma-aluekehittämisen toiminnan kehittymiseen vesiensuojelutyössä, millä arvioidaan olevan merkittävää vaikutusta lähivuosien vesiensuojelutyöhön.
3. Osassa toimintaa saatiin myös muita merkittäviä välittömästi ja välillisesti vesien tilaa parantavia toimia aikaan, ainakin paikallisesti. Haasteeksi jää, kuinka pysyvät ja skaalautuvat nämä vaikutukset ovat.
4. Ohjelma tuotti paremman tietopohjan vesiensuojelun tarpeisiin, ja yhteinen viestintäpanos paransi vesiensuojelutoiminnan tunnettuutta Suomessa. Tämän tietopohjan hyödyntämiseen käytännön työssä tarvitaan jatkotoimia.
5. Ohjelmassa synnytettiin yhteistyön toimintamalleja ja kehitettiin menetelmiä, joita tarvitaan myös jatkossa. On tärkeää varmistaa, että

tarvittavat toimintamallit ja menetelmät jäävät pysyvämpään käyttöön ja saadaan skaalattu myös muualle.

6. Ohjelmärahoituksen vipuvaikutukset rahoituksen mobilisointiin onnistuttiin hyödyntämään osittain. Julkisen rahoituksen merkitykseen myös yksityisen rahoituksen mobilisoinnissa on tärkeä kiinnittää yhä enemmän huomiota niukkojen resurssien jaossa.
7. Vesien hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen edellyttää pitkäjänteistä työtä ja on kriittistä varmistaa, että ohjelman tulokset saadaan viety eteenpäin eri muodoissa työn jatkuvuuden varmistamiseksi.

5.2 Ohjelman opit ja suositukset vesiensuojelun toimintamallin kehittämiseksi Suomessa

Tähän lukuun on koottu tiivis yhteenveto Vesiensuojelun tehostamishojelman arvioinnin opeista vesiensuojelun toimintamallin jatkokehittämiseksi Suomessa. Kuva 1 osoittaa, mihin kohtiin kansallista vesiensuojelujärjestelmää ehdotukset kohdistuvat.

Kuva 3. Kehittämissuositusten kohdistuminen.

Ehdotus 1. Valuma-alueet yhteistyön keskeisenä lähtökohtana

- a. Vahvistetaan ja hyödynnetään valuma-aluekohtaista lähestymistapaa vesiensuojelussa.
- b. Keskitytään yhteistyöhön ja yhteiseen tahtotilaan, ja osallistetaan uusia tahoja, kuten maa- ja metsätalouden neuvontaa.

Ehdotus 2. Toimien suunnittelu valuma-alueelle kohdistuen

- a. Vahvistetaan valuma-alueiden suunnittelua vesiensuojelussa.
- b. Kehitetään ja ylläpidetään yhteistyömalleja alueiden käytön, kaavoituksen, vesihuollon ja liitännäisalojen (esim. alkutuotanto) välillä.
- c. Aktivoidaan alueet hakuteemojen valinnassa alueittain ja toimijoita hankkeistamaan näitä teemoja yhteistyössä.
- d. Tiedostetaan, että toimintamalli yhteistyölle on monistettavissa, mutta teemat vaativat alueellista räätälöintiä.

Ehdotus 3. Paikallisesti vaikuttavat teemat ja kohteet

- a. Tunnistetaan vaikuttavimmat hot-spotit paikallisesti kullakin valuma-alueella
- b. Huomioidaan synergiat alkutuotannon ravinnekierrättäjien, yritysten vesivastuullisuustoimien ja ennallistamistoimijoiden välillä
- c. Tarkastellaan kutakin kohdetta vesiensuojelu- ja luonnonhoidontavoitteiden yhteisten etujen löytämiseksi

Ehdotus 4. Kaupunkivesien hallinta

- a. Tunnistetaan kaupunkien merkitys alueellisessa vesiensuojelutyössä, huomioiden ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja luonnonhoidon erityiset kaupunkinäkökulmat
- b. Tuodaan kaupunkien ja taajamien pistekuormittajat (esim. puhdistamot) sekä hulevesien hallinta mukaan valuma-alueen yhteistyöhön
- c. Panostetaan tietopohjan vahvistamiseen kaupunkiviesiteeman vaikutusten tunnistamiseksi

Ehdotus 5. Rahoituksen painopisteet

- a. Tuetaan ohjelmälähtöistä yhteistyötä vaikuttavien alueellisten hankesuunnitelmien luomisessa
- b. Aktivoidaan hakijat kullakin alueella olennaisissa teemoissa ja aiheissa, esimerkiksi viestintätoimilla
- c. Edistetään ja pilotoidaan luonnonarvomarkkinoiden ja muiden vaikuttavuuteen perustuvien rahoitusinstrumenttien kehittämistä

Ehdotus 6. Vaikutusten varmistaminen ja seuranta

- a. Tunnustetaan yhteisen vesistöjen tilaa kuvaavaan tietoaineiston merkitys ja viestitään sen tärkeyttä sekä vesiensuojelussa että liitännäisaloilla (esim. ravinnekierto). Tiedon laajuus, laatu ja saatavuus mahdollistavat myös yritystoimintaa ja yksityisen rahoituksen kohdistamista tulevaisuudessa.
- b. Viedään hankkeiden tulokset yhteisiin data-aineistoihin
- c. Viedään käytettävyyden lisääminen ja vaikuttavuuden säännöllinen pitkäaikainen seuranta hankkeiden rahoituskriteereihin tai muodostetaan seurantatoiminnalle omia hankkeita
- d. Yhdistetään hankkeissa tuotetut tulokset vähintään valuma-alueetasoisesti sekä kansallisina kokonaisuuksina
- e. Varmistetaan hyvien toimien jatkuvuus valuma-alueilla, vastuutetaan hankkeen loppuessa alueellista yhteistyöverkostoa

- f. Kehitetään tiedonjaon alustoja hyödyntäen tulevaisuudessa esimerkiksi AI-työkaluja auttamaan toimijoita löytämään olemassa olevat tiedot

Lähteet

Lait ja asetukset

1. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/3019, annettu 27 päivänä marraskuuta 2024, yhdyskuntajätevesien käsittelystä.
2. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista.
3. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/56/EY, annettu 17 päivänä kesäkuuta 2008, yhteisön meriympäristöpolitiikan puitteista.
4. Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004.
5. Valtioneuvoston asetus merenhoidon järjestämisestä 980/2011
6. Valtioneuvoston asetus vesienhoidon järjestämisestä 1040/2006
7. Valtioneuvoston asetus vesienhoitoalueita 1303/2004
8. Valtioneuvoston asetus vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista 1022/2006.

Artikkelit ja tutkimukset

9. Finér, L., Lepistö, A., Karlsson, K., Räike, A., Tattari, S., Huttunen, M., Härkönen, L., Joensuu, S., Kortelainen, P., Mattsson, T., Piirainen, S., Sarkkola, S., Sallantausta, T. & Ukonmaanaho, L. 2020. Metsistä ja soilta tuleva vesistökuormitus 2020. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:6. Saatavilla: <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/4f890fb2-69d9-4e7c-ae45-f29d53f5a4c7/content>>
10. Kostamo, K., Viitasalo, M., Virtanen, E., Korpinen, S., Karvinen, V., Nurmi, M., Mikkola-Roos M. ja Varjopuro R. 2020: Ekosysteemilähestymistavan soveltaminen merialuesuunnitelmien laadinnassa. Merialuesuunnittelu. Saatavilla: <<https://www.merialuesuunnittelu.fi/wp-content/uploads/2020/09/Ekosysteemilähestymistavan-soveltaminen-merialuesuunnitelmien-laadinnassa.pdf>>
11. Marttunen, M. & Mustajoki, J. 2020: Suomen ympäristökeskus Vesiensuojelun tehostamisohjelman vaikuttavuuden arviointi – esiselvitys. Saatavilla: < <https://helda.helsinki.fi/items/f8631d49-e5df-4af1-80e3-e900ce4b2e1a>>
12. Piepponen, H., Laamanen-Nicolas, L., Korpinen, S., Back, M., Ekebom, J., Suomela, J., Lahtinen, T., Paavilainen, P. & Rinne, H. 2024. Suomen meriympäristön tila 2024. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35 | 2024

Selvitykset ja raportit

13. Gaia Consulting 2023: Vesistökunnostusten alueellisten asiantuntijaverkostojen arviointi. Loppuraportti. Eklund, M., Värre, U., Teräs, F. ja Degerman, R. Saatavilla: <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/578aea73-d8ce-43f8-88b7-f55c8758cc62/KIRJE_20230526131316.PDF>
14. HELCOM Thematic assessment of Eutrophication 2016–2021. Baltic Sea Environment Proceedings No.192
15. Suomen ympäristökeskus 2023: Vesien- ja merenhoidon sekä Vesiensuojelun tehostamisohjelman vesistökunnostushankkeen 2019–2023. 10.11.2023. Sari Uusheimo. Saatavilla:

- <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/02411235-432f-46ac-848d-d697773bbf21/KIRJE_20240117115209.PDF>
16. Tyrsky-Konsultointi Oy ja MDI Public Oy, 2022: Vesiensuojelun tehostamisohjelman väliarviointi. Saatavilla: <https://tyrskyconsulting.fi/wp-content/uploads/Vesiensuojelun-tehostamisohjelman-valiarviointi-1.pdf#:~:text=Ymp%C3%A4rist%C3%B6ministeri%C3%B6n%20%C3%A4ynnist%C3%A4m%C3%A4%C3%A4%20vesiensuojelun%20tehostamisohjelmaa%20toteutetaan%20vuosina%202019%E2%80%932023.,Tehostamisohjelman%20tavoitteena%20on%20tehd%C3%A4%20Suo mesta%20maailman%20tehokkain%20vesiensuojelija.>>
 17. Vesiensuojelun tehostamisohjelma – Vuosiraportti 2019–2023
 18. Ylikörkkö, J. esitys 10.10.2024: Pintavesien tilan luokittelu ja arviointiperusteet neljännellä kaudella. ELY-keskus esitysaineisto <https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/Liite%20_Pinta vesien%20tilan%20luokittelu%20ja%20arviointiperusteet%20vesienhoi don%20nelj%C3%A4nnell%C3%A4%20kaudella.pdf>

Nettisivut ja tiedotteet

19. Itämeri.fi, Merenhoitosuunnitelmat. <https://itameri.fi/ihminen-ja-itameri/merenhoito-ja-suojelu/merenhoitosuunnitelmat/>
20. Pilottihankkeilla etsitään ratkaisuja maa- ja metsätalouden ravinnekuormituksen vesistö päästöihin ja vesimäärien hallintaan. 7.2.2023 Tiedote, Valtioneuvoston nettisivut. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/pilottihankkeilla-etsitaan-ratkaisuja-maa-ja-metsatalouden-ravinnekuormituksen-vesistopaastoihin-ja-vesimaarien-hallintaan>
21. Pilottihankkeilla etsitään ratkaisuja maa- ja metsätalouden ravinnekuormituksen vesistö päästöihin ja vesimäärien hallintaan. 7.2.2023 Tiedote, Valtioneuvoston nettisivut. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/pilottihankkeilla-etsitaan-ratkaisuja-maa-ja-metsatalouden-ravinnekuormituksen-vesistopaastoihin-ja-vesimaarien-hallintaan>
22. Pisara – Vesien- ja merenhoidon tietojärjestelmä. Saatavilla: <<https://ckan.ymparisto.fi/dataset/pisara-vesien-ja-merenhoidon-tietojarjestelma>> Viitattu 3.10.2025.
23. Suomen ympäristökeskus: Itämeren tila. Saatavilla: <<https://www.ymparisto.fi/fi/ympariston-tila/vesi/itameren-tila>> Viitattu 3.10.2025.
24. Suomen ympäristökeskus: Sisävesien ekologinen tila. Saatavilla: <<https://www.ymparisto.fi/fi/ympariston-tila/vesi/sisavesien-ekologinen-tila>> Viitattu 3.10.2025
25. Suomen ympäristökeskus: Vesien tila ja seuranta. <<https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/vedet-ja-vesistot/vesien-tila-ja-seuranta#tarkempaa-tietoa-vesien-tilasta-ja-kasitteista>> Viitattu 25.9.2025.
26. Työ- ja elinkeinoministeriö: Elinvoimakeskusten toimeenpanohanke. Verkkosivu: <<https://tem.fi/elinvoimakeskusten-toimeenpanohanke>> Viitattu 29.9.2025.
27. Valtioneuvosto. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö, 2024: Valuma-alue suunnittelun tiekartta vuoteen 2030. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:6. Saatavilla: <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/502f9cee-026a-4fe5-a1dc-edff0fb1b0d8/content>>

28. Valtioneuvosto: Säädösvalmistelu ja kehityshankkeet – Yhdyskuntajätevesidirektiivin täytäntöönpano. Saatavilla: <<https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=YM006:00/2025>>. Viitattu 3.10.2025.
29. Valtioneuvosto: Ympäristöministeriön tiedote 7.4.2025: Työ yhdyskuntajätevesidirektiivin toimeenpanoksi alkaa – jätevesien käsittely tehostuu. Saatavilla: < <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/tyo-yhdyskuntajatevesidirektiivin-toimeenpanoksi-alkaa-jatevesien-kasittely-tehostuu>>. Viitattu 3.10.
30. Valtioneuvoston tutkimustoiminta: Ohjauskeinot ravinteiden kierrätyksen edistämiseen -hankekuvaus. < <https://tietokayttoon.fi/-/ohjauskeinot-ravinteiden-kierrätyksen-edistämiseen-ohrake->> Viitattu 29.9.2025.
31. Valtiovarainministeriö: Valtion aluehallinnon uudistus. Verkkosivu < <https://vm.fi/aluehallintouudistus>>. Viitattu 29.9.2025.
32. Vesi.fi, teemana Vesistökuunnostusverkosto. <<https://www.vesi.fi/teemasivu/vesistokunnostusverkoston-toimijat/>>
33. Vesiensuojelun tehostamisohjelman toimijakartta. Verkkolähde: < <https://miro.com/app/board/uXjVOe76OzY=/>>. Viitattu 16.12.2025.
34. Ympäristö.fi, Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat. <<https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/vedet-ja-vesistot/vesien-ja-merensuojelu/vesien-ja-merenhoidon-suunnitelmat#merenhoitosuunnitelma-ja-itameren-suojelun-toimintaohjelma>>
35. Ympäristöministeriö 2019: Veden vuoro – vesiensuojelu tehostamisohjelma 2019–2023. Saatavilla: <https://ym.fi/documents/1410903/38439968/VaikutaVesiin_ohjelmapaperi_2019_-FINAL-BC59CFC3_818F_47FA_AC9C_1B2A47582BB2-152082.pdf/c349edaf-833a-94bf-a28d-f7a66b3f8cc0/VaikutaVesiin_ohjelmapaperi_2019_-FINAL-BC59CFC3_818F_47FA_AC9C_1B2A47582BB2-152082.pdf?t=1603260537904> Viitattu 3.10.2025.
36. Ympäristöministeriö: EU:n biodiversiteettipolitiikka. Verkkosivu: <<https://ym.fi/eu-n-biodiversiteettistrategia>> Viitattu 26.9.2025.
37. Ympäristöministeriö: Helmi-ohjelma vahvistaa luonnon monimuotoisuutta. Verkkosivu: <<https://ym.fi/helmi>> Viitattu 25.9.2025.
38. Ympäristöministeriö: Suomen biodiversiteettipolitiikka. Verkkosivu: <<https://ym.fi/suomen-biodiversiteettipolitiikka>> Viitattu 25.9.2025.

Liitteet

Liite 1. Arvioinnissa käytetty aineisto

Liite 2. Toimijahaastatteluiden runko

Liite 3. Kyselyn koonti

Liite 4. Työpajan agenda

Liite 1. Arvioinnissa käytetty aineisto

Vesiensuojelun tehostamisohjelman 2019–2023 vaikutusarvioinnissa hyödynnettiin Ympäristöministeriön nettisivuilla Hankkeet ja lainvalmistelu - osioon hankkeesta koottuja asiakirjoja. Alla koottuna hyödynnetyistä asiakirjoista keskeisimmät. Kaikki hankkeesta julkisesti saatavilla olevat asiakirjat löytyvät osoitteesta <https://ym.fi/hankesivu?tunnus=YM007%3A00/2023>.

Hankkeen esivalmistelu

1. Vesiensuojelun tehostamisohjelman organisointi, tavoitteet, tulokset ja tulevaisuuden tarpeet. 21.9.2022 Ympäristöministeriö.
<https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/61f269b2-546e-4cc5-ba20-f26b3ff6c0da/SUUNNITELMA_20230327194658.PDF>

Hankkeen suunnittelu

2. Vesiensuojelun tehostamisohjelman ohjelmapaperi 2019. 3.2.2023 Ympäristöministeriö. < https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/3b04c0bd-45a7-4ed9-97de-165cc5b0cf1b/SUUNNITELMA_20230327194658.PDF>

Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportit

3. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportti 2019. 3.2.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/7e7668ef-d244-4634-a28e-766c055f9570/KIRJE_20230327194658.PDF>
4. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportti 2020. 3.2.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/8e79c433-18e1-4cf5-b708-582646305158/KIRJE_20230327194658.PDF>
5. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportti 2021. 27.3.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/8fcf5176-6856-49a2-9560-2088ca70eb7c/KIRJE_20230327202543.PDF>
6. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportti 2022 4.5.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/533709f8-6295-4746-9600-e431c9dfd1d/KIRJE_20230504112044.PDF>
7. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportti 2019–2023. 6.6.2024 Ympäristöministeriö <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/ca80659b-d221-45c5-b1bb-da099f89c5b4/KIRJE_20240606081509.PDF>

Arviointiraportit

8. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vaikuttavuuden arviointi – Esiselvitys. 13.3.2023 Ympäristöministeriö.
<https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/768a31cf-faea-47cf-9db9-b70f9d268979/KIRJE_20230327194658.PDF>

9. Vesiensuojelun tehostamisohjelman väliarviointi 2021. 3.2.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/0421795c-a464-44de-abee-39e39d308bf2/KIRJE_20230327194658.PDF>
10. Vesistökunnostusten alueellisten asiantuntijaverkostojen arviointi. 26.5.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/578aea73-d8ce-43f8-88b7-f55c8758cc62/KIRJE_20230526131316.PDF>
11. Vesiensuojelun tehostamisohjelman maa- ja metsätalouden vesienhallinnan teema - Toimeenpanon yhteenveto ja vaikuttavuusarviointi. 27.11.2025 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/e1e3d243-6a82-4509-9a9f-971ed0610829/KIRJE_20251127130247.PDF>

Hankkeiden raportit

12. Kuidun ja rakennekalkin vesiensuojeluvaiikutukset 2.0 (RAKENNE-KUITU 2.0) hankkeen loppuraportti. 14.8.2024 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/cfbabc64-673c-4ac4-9e19-dba9041fbd1f/KIRJE_20240814082142.PDF>
13. Rakennekalkki maatalouden vesiensuojelukeinona -hankkeen loppuraportti 2022. 13.3.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/e28b5f57-0452-48e9-8b51-06ddd5d89b51/KIRJE_20230327194658.PDF>
14. Kuitulietteet maatalouden vesiensuojelukeinona KUITU-hankkeen loppuraportti. 13.3.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/59de40ae-7223-4752-bdd5-3995982875e0/KIRJE_20230327194658.PDF>
15. RAKENNEKUITU hankkeen loppuraportti 2022. 27.3.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/6eb8599e-bc7b-44bc-87a3-a6341b95f241/KIRJE_20230328122459.PDF>
16. Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan avustusta saaneet hankkeet 2021–2023. 13.9.2023 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/6af3c9cc-0a37-48f2-9262-474df35796ba/MUISTIO_20230915105750.PDF>
17. Vesien- ja merenhoidon sekä Vesiensuojelun tehostamisohjelman vesistökunnostushankkeet 2019–2023. 17.1.2024 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/02411235-432f-46ac-848d-d697773bbf21/KIRJE_20240117115209.PDF>
18. Syke valuma-aluepilottien asiantuntijana (PILOT) loppuraportti 2024. 22.1.2025 Ympäristöministeriö. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/87dae0e2-c143-470b-93b0-9dd477311003/KIRJE_20250122111214.PDF>

19. MAAMERI-hanke loppuraportti. 27.3.2023 Ympäristöministeriö.
<https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/6f3a52d9-778b-4bd0-a780-65a60b09637a/KIRJE_20230327201540.PDF>
20. Ympäristöhaittoja aiheuttavat hylt - Taustoitus viranomaisyhteistyön kehittämiseksi. 13.3.2023 Ympäristöministeriö. <
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/fbe5d598-0347-4ee4-9c1f-ea7402344ba1/KIRJE_20230327194658.PDF>
21. Ahti ohjelman vesistökuunnostus- ja vesienhallinta-avustukset 2024, yhteenveto. 31.10.2024 Suomen ympäristökeskus. <
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/566a112f-17fc-4adb-8288-22eba85de177/b8593ce7-18ab-4f3a-a075-269cea207c3b/RAPORTTI_20251127131144.PDF>

Liite 2. Toimijahaastatteluiden runko

Seuraavalla haastattelurungolla haastateltiin hanketoimijoita, jotka ilmoittivat olevansa käytettävissä haastatteluihin hanketoimijoiden kyselyssä. Haastatteluita järjestettiin kaikkiaan 14 kappaletta.

Taustoitus

1. Kuvaile rooliasi vesiensuojelun tehostamisohjelman toteuttamisessa.
 - a. Osallistutko haastatteluun tietyn hankkeen vai koko ohjelmatoimituksen näkökulmasta?
 - b. Millä maantieteellisellä alueella toimit/toteutit hankkeita?
2. Kuinka hyvin tunnet vesiensuojelun tehostamisohjelman tavoitteet ja sisällön?

Hanketoimintaa koskevat kysymykset

3. Mitkä olivat nähdäksesi hankkeesi tärkeimmät onnistumiset? Miksi?
 - a. Hanke on onnistunut vähentämään maatalouden ravinteiden joutumista vesiin
 - b. Hanke on edistänyt tavoitetta saavuttaa ja ylläpitää vesien ja Itämeren hyvä tila
 - c. Hanke on onnistunut kehittämään vesienhallintaa maa- ja metsätaloudessa
 - d. Hanke on onnistunut kunnostamaan vesistöjä
 - e. Hanke on onnistunut kehittämään kaupunkivesien hallintaa
 - f. Hanke on onnistunut vaarallisten hylkyjen saneeraamisessa
 - g. Tutkimus- ja kehitystyön hankkeet ovat olleet onnistuneita ja niissä on syntynyt uutta tietoa
4. Millaisia haasteita hankkeessa on kohdattu?
5. Miten ja millä tavoin hankkeesta on viestitty? Jos ette ole viestineet, mistä tämä johtuu?

Ohjelman onnistumista ja lisäarvoa koskevat kysymykset

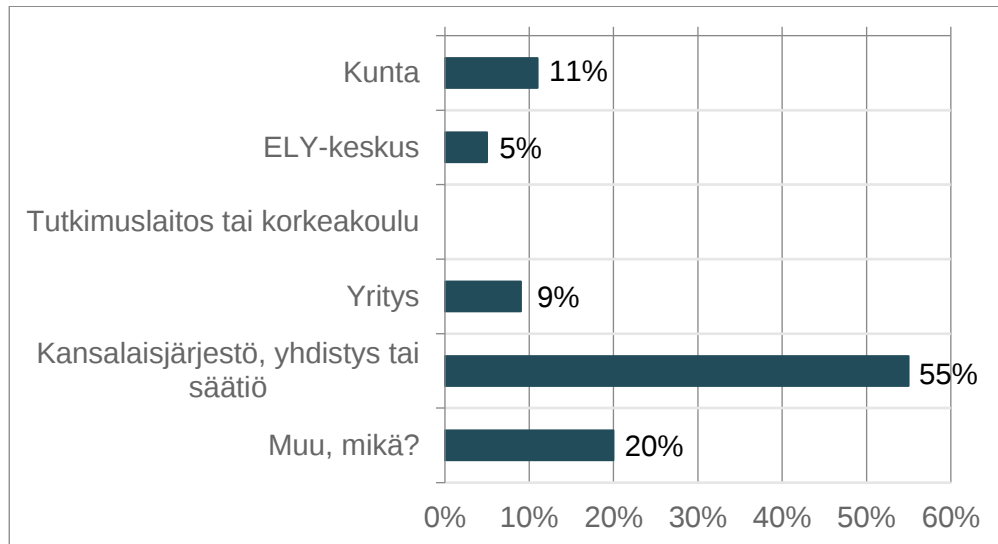
6. Miten ohjelma- ja hanketyössä on onnistuttu vastaamaan ohjelman läpileikkaaviin tavoitteisiin? Tavoitteet olivat:
 - a. konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen vaikuttavimpiin toimiin vesien tilan parantamiseksi,
 - b. yhteistyön vahvistaminen toimijoiden välillä ja
 - c. uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönotto.
7. Mitkä teemat vesiensuojelussa ja ohjelman teemoissa ovat mielestäsi olleet kaikista haasteellisimpia? Miksi? Teemoja olivat:
 - a. maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen
 - b. vesitalouden hallinnan kehittäminen maa- ja metsätaloudessa
 - c. vesistöjen kunnostaminen

- d. kaupunkivesien hallinnan kehittäminen
 - e. hylkyjen saneeraus
 - f. tutkimuksen ja kehitystyön rahoittaminen
 - g. viestintä
 - h. muu, mikä?
8. Miten kuvailisit vesiensuojelun tehostamisohjelman tuomaa lisäarvoa käytännössä? Mitä olisi jäänyt toteutumatta, jos vesiensuojelun tehostamisohjelmaa ei olisi ollut? Lisäarvo voi olla esimerkiksi:
- a. viestintäresurssi
 - b. brändäys
 - c. resurssien kanavointi
 - d. vaikuttavuuden todentaminen, näytettävyys, painoarvo
 - e. koordinointi ja oppiminen toisiltaan
 - f. pitkäjänteisyys ja suunnitelmallisuus
 - g. resurssitehokkuus
 - h. ohjelmatapahtumat
9. Mitkä ohjelman käytännöt olet kokenut erityisen hyödyllisiksi tai onnistuneeksi? Käytäntöjä ovat olleet mm.
- a. Yhteistyön mallit
 - b. Konkreettinen toiminta
 - c. Tiedon tuottaminen ja jakaminen
 - d. Hankkeiden rahoittaminen tai rahoitushaut
 - e. Ohjelman viestintä
 - f. Hankkeiden viestintä
 - g. Toiminnan kohdentuminen alueellisesti
 - h. Vaikuttavuuden seuranta
 - i. Verkostoituminen
 - j. Jokin muu, mikä
10. Minkä hanketyön tai vesiensuojelun tehostamisohjelman käytäntöjen tai aihepiirien toivoisit näkyvän vesiensuojelussa myös tulevaisuudessa?

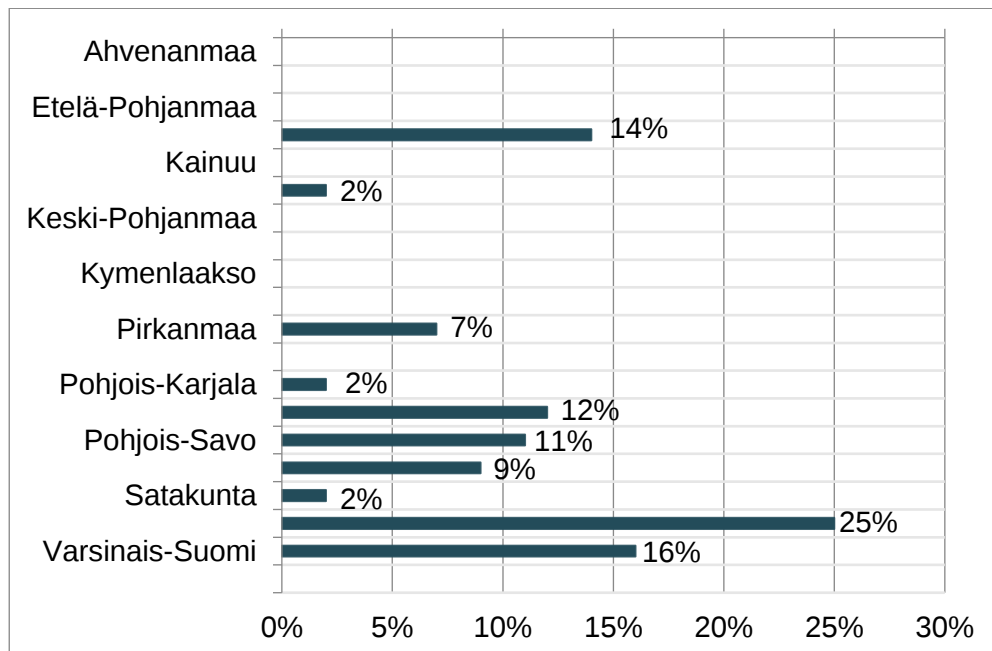
Liite 3. Kyselyn koonti

Tässä liitteessä on kootusti hanketoimijoiden kyselyn kysymykset ja vastaukset pois lukien avokysymyksiin annetut vastaukset. Kysely oli auki 22.10.2025-14.11.2025 ja siihen saatiin 44 vastausta.

11. Mitä organisaatiota edustat? (44 vastausta)

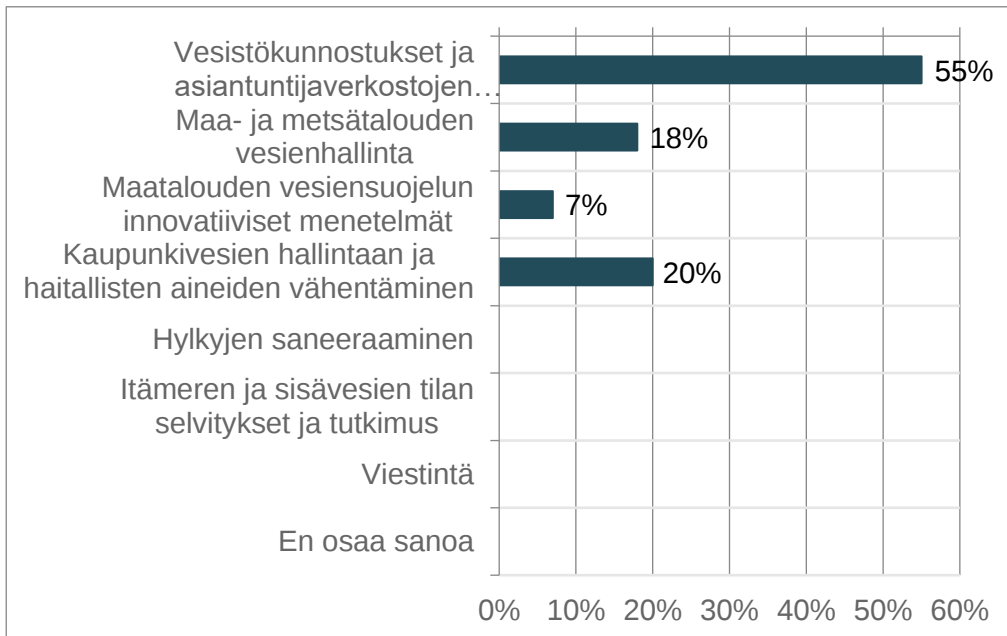
12. Mitä maakuntaa edustat? (44 vastausta)

13. Mihin teemaan hankkeesi liittyy? Valitse hanke, jonka osalta vastaat kyselyyn. (44 vastausta)

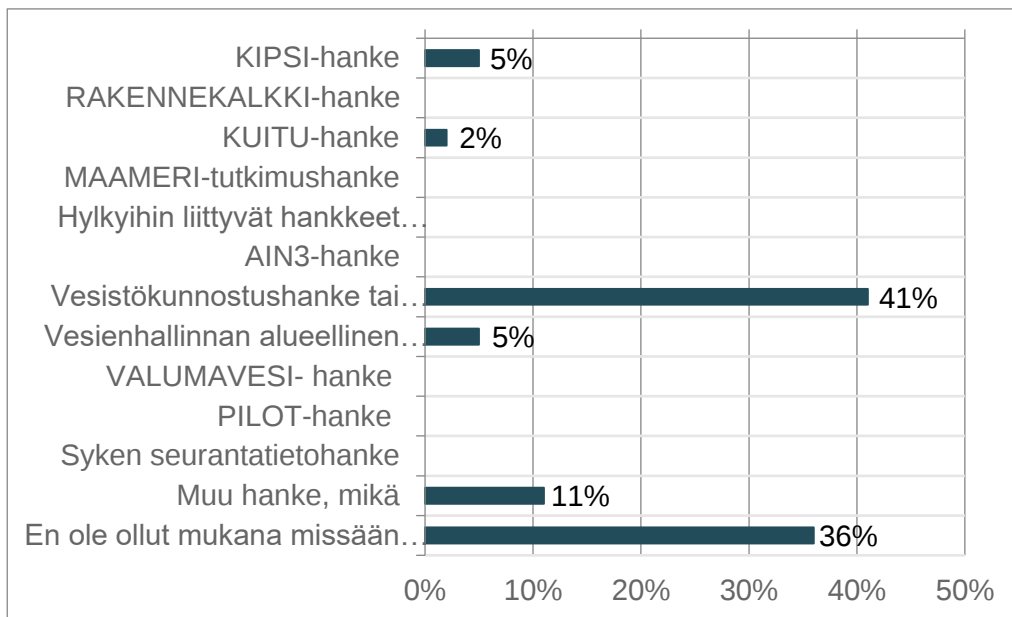
- Vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen
- Maa- ja metsätalouden vesienhallinta
- Maatalouden vesiensuojelun innovatiiviset menetelmät ja valuma-aluekohtaisen yhteistyön kehittäminen

- d. Kaupunkivesien hallintaan ja haitallisten aineiden vähentäminen
- e. Hylkyjen saneeraaminen
- f. Itämeren ja sisävesien tilan selvitykset ja tutkimus
- g. Viestintä
- h. En osaa sanoa

14. Valitse erillishanke, jossa olet ollut mukana (ei koske ELY-keskuksen kautta rahoitettuja hankkeita) (44 vastausta)

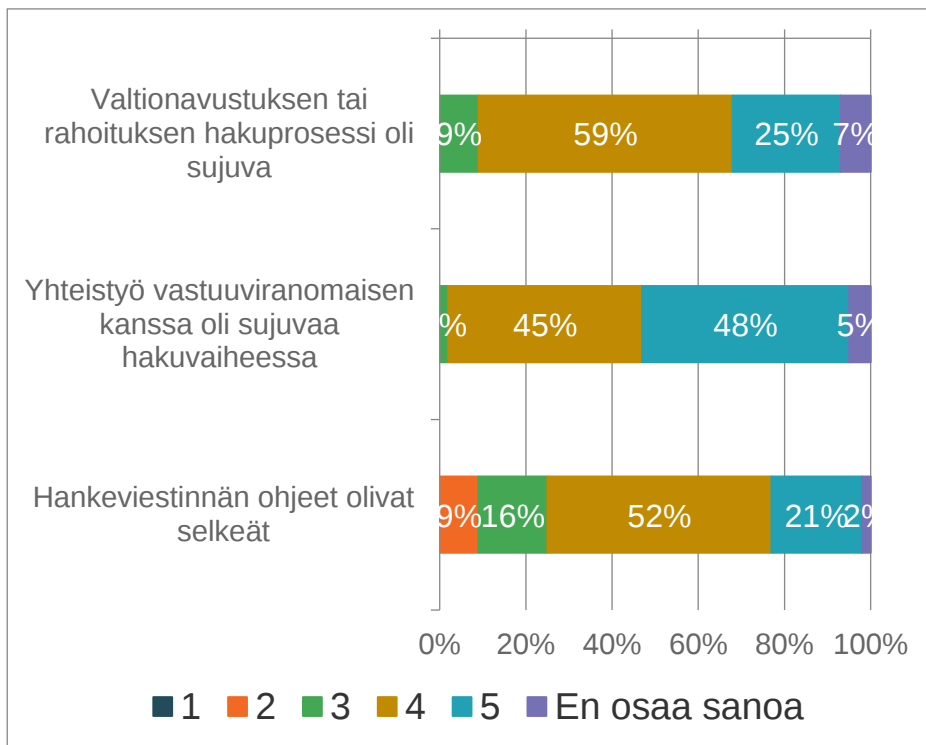
- a. Kipsi-hanke
- b. Rakennekalkki-hanke
- c. Kuitu-hanke
- d. TKI-hanke valuma-aluekohtaisen vesiensuojelun yhteistyön toimintamallista
- e. Maameri-tutkimushanke
- f. Hylkyihin liittyvät hankkeet (tunnistaminen, tyhjennys)
- g. Valtakunnallinen vesistökunnostusverkosto
- h. Syken seurantatieto-hanke
- i. Muu hanke, mikä: [AVO]
- j. En ole ollut mukana missään näistä

15. Mistä tai miten saitte idean hankkeeseen?

Avovastauksia ei esitellä koonnissa.

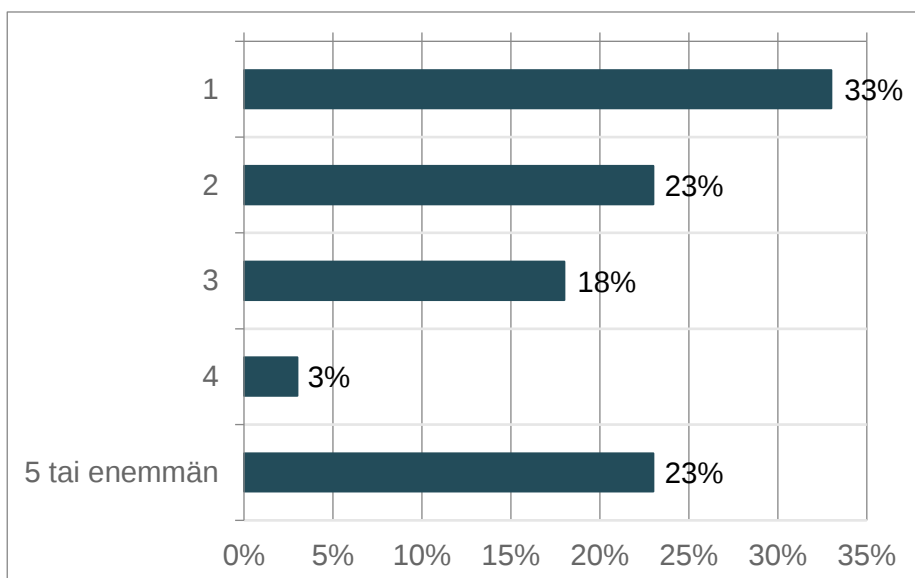
16. Koskee vain ELY-keskusten kautta rahoitettuja hankkeita: Arvioi hankerahoitukseen ja hallintaan liittyviä väitteitä: (5=täysin samaa mieltä, 4=samaa mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= täysin eri mieltä, en osaa sanoa) (44 vastausta)
- Valtionavustuksen tai rahoituksen hakuprosessi oli sujuva
 - Yhteistyö vastuuviranomaisen kanssa oli sujuvaa hakuvaiheessa
 - Hankeviestinnän ohjeet olivat selkeät

Vastusten keskiarvot: vaihtoehto a – 4,2; vaihtoehto b – 4,5; vaihtoehto c -3,9

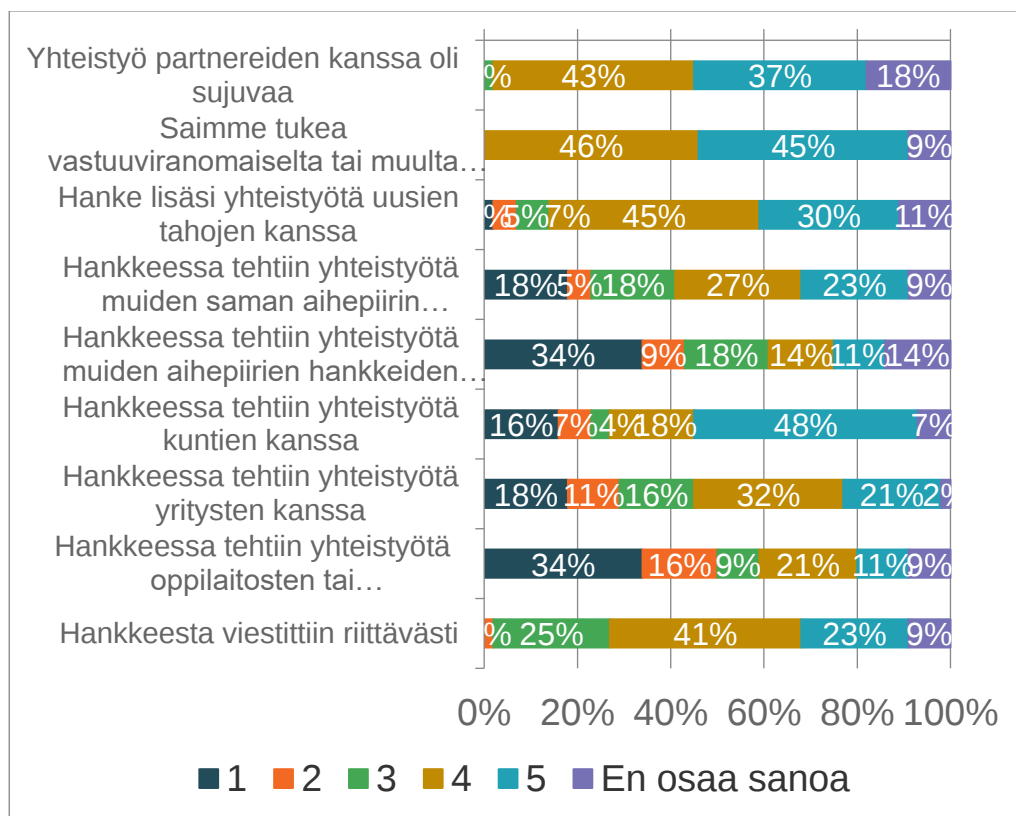
17. Kuinka monta partneria teidän lisäksenne hankkeessa oli? (39 vastausta)

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5 tai enemmän

18. Arvio yhteistyön sujuvuudesta. (5=täysin samaa mieltä, 4=samaa mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 2=eri mieltä, 1= täysin eri mieltä, en osaa sanoa) (44 vastausta)

- Yhteistyö partnereiden kanssa oli sujuvaa
- Saimme tukea vastuuviranomaiselta tai muulta ohjelmataholta hankkeen aikana
- Hanke lisäsi yhteistyötä uusien tahojen kanssa
- Hankkeessa tehtiin yhteistyötä muiden saman aihepiirin hankkeiden kanssa
- Hankkeessa tehtiin yhteistyötä muiden aihepiirien hankkeiden kanssa
- Hankkeessa tehtiin yhteistyötä kuntien kanssa
- Hankkeessa tehtiin yhteistyötä yritysten kanssa
- Hankkeessa tehtiin yhteistyötä oppilaitosten tai tutkimuslaitosten kanssa
- Hankkeesta viestittiin riittävästi

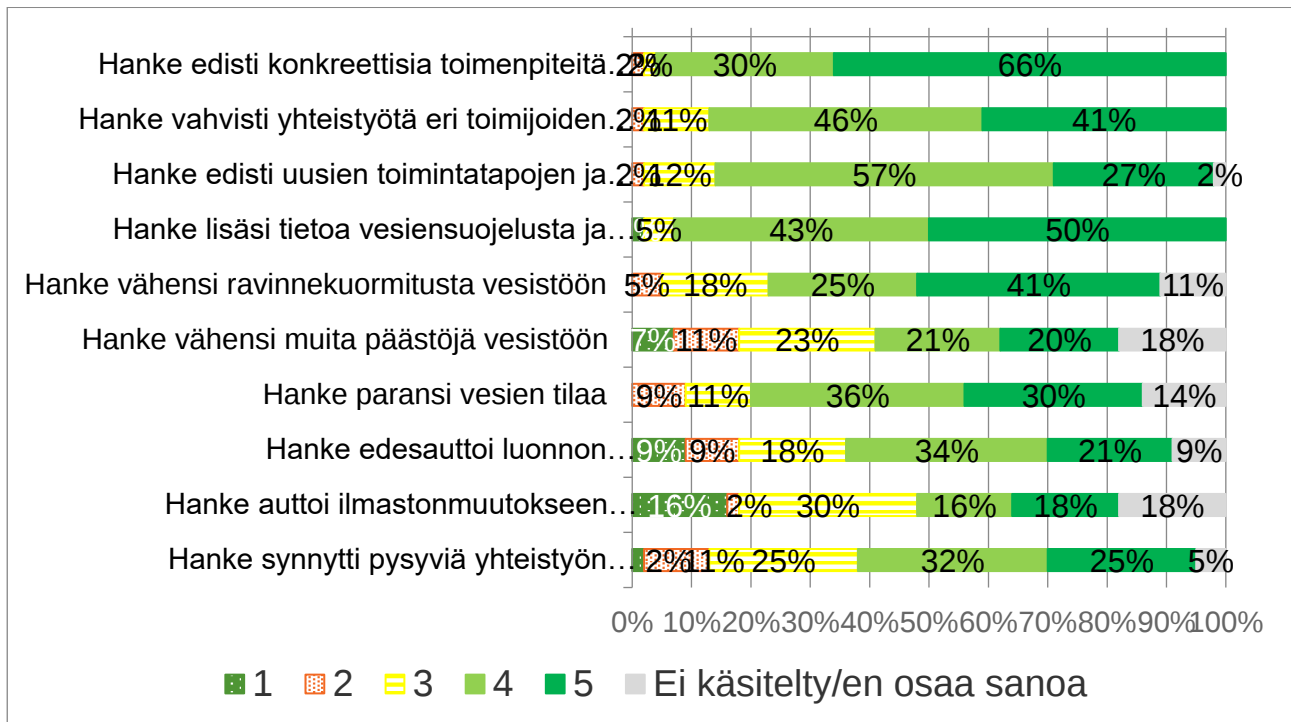

Vastusten keskiarvot: vaihtoehto a – 4,4; vaihtoehto b – 4,5; vaihtoehto c – 4,1; vaihtoehto d – 3,4; vaihtoehto e – 2,5; vaihtoehto f – 3,8; vaihtoehto g – 3,3; vaihtoehto h – 2,6; vaihtoehto i – 3,9

19. Mitä hanke sai aikaan? Arvioi väittämiä asteikolla 1-5 (5=merkittävästi, 4=selvästi, 3=kohtalaisesti, 2=vähän, 1=ei lainkaan, tai en osaa sanoa) (44 vastausta)

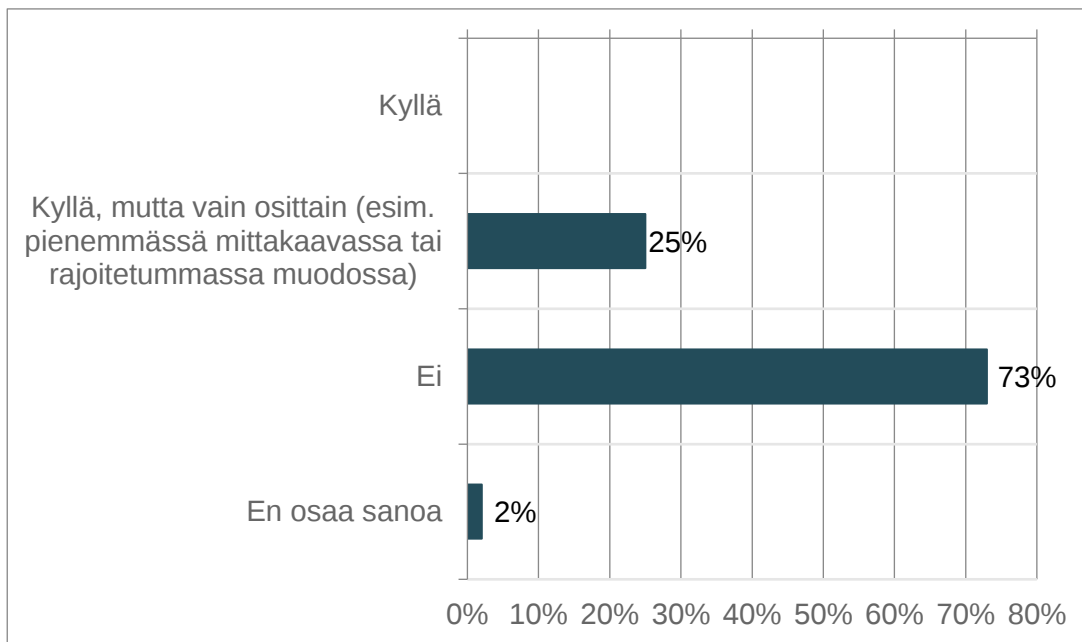
- Hankkeen edisti konkreettisia toimenpiteitä vesien tilan parantamiseksi
- Hanke vahvisti yhteistyötä eri toimijoiden välillä
- Hanke edisti uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönottoa

- d. Hanke lisäsi tietoa vesiensuojelusta ja vesistövaikutuksista
- e. Hanke vähensi ravinnekuormitusta vesistöön
- f. Hanke vähensi muita päästöjä vesistöön
- g. Hanke paransi vesien tilaa
- h. Hanke edesauttoi luonnon monimuotoisuuden säilymistä
- i. Hanke auttoi ilmastonmuutokseen sopeutumista
- j. Hanke synnytti pysyviä yhteistyön toimintamalleja vesiensuojeluun

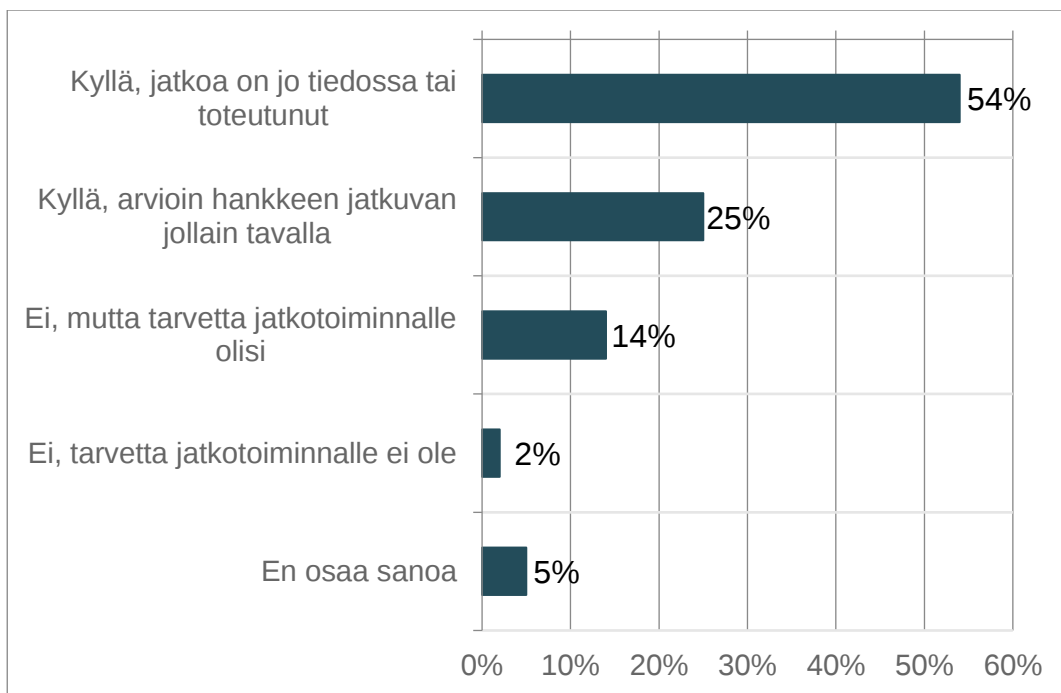

Vastusten keskiarvot: vaihtoehto a – 4,6; vaihtoehto b – 4,3; vaihtoehto c – 4,2; vaihtoehto d – 4,4; vaihtoehto e – 4,4; vaihtoehto f – 3,9; vaihtoehto g – 4,3; vaihtoehto h – 3,8; vaihtoehto i – 3,7; vaihtoehto j – 3,8

20. Olisiko hanke toteutunut ilman vesiensuojelun tehostamisohjelman rahoitusta? (44 vastausta)

21. Jatkuuko hankkeen toiminta jollain tavalla tämän rahoituksen loputtua? (44 vastausta)

Liite 4. Työpajan agenda

Osana Vesiensuojelun tehostamisohjelman loppuarviointia järjestettiin 9.12. klo 12:30-14:30 Teams-yhteydellä työpaja, jossa käsiteltiin loppuarvioinnin alustavia tuloksia. Työpajaan osallistui 16 osallistujaa, jotka edustivat Vesiensuojelun tehostamisohjelmaa eri tavoin toteuttaneita tahoja eri osista ympäristöhallintoa, sekä Ahti-ohjelman edustajia.

Työpajan agenda

1. Tervetulosanat
2. Työpajan tavoite
3. Johdatus arvioinnin tuloksiin ja keskustelu

Tauko

4. Alustus: Miten tästä eteenpäin?
5. Keskustelu ja työpajan päättäminen